

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕРКОВНИЙ ВІСНИК

ПОДІЯ ЦЕРКВА

№ 4(8) 2020 ОФІЦІЙНЕ ВИДАННЯ КВІТЕНЬ

КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ (ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ)

ХРИСТОС ВОСКРЕС!
ВОІСТИНУ ВОСКРЕС!

МОЛИТВА ПІД ЧАС ПОШЕСТІ ЗГУБНОЇ (ЕПІДЕМІЇ)

Господи, Боже наш, багатий милосердям і милістю, що Своїм мудрим Провидінням керуєш нашим життям, вислухай нашу молитву, прийми покаєння за гріхи наші, припини пошесть згубну, яка спіткала нас, як Ти і раніше припиняв згубні пошесті серед людей.

Милосердний Спасителю, захисти здоров'я тих, хто на Тебе уповає. Лікарю душ і тіл наших, дай одужання тим, що хворіють, і підведи їх з ложа недуги та страждань.

Благослови, Господи, укріпи і захисти Своєю благодаттю усіх тих, хто з благодійністю і жертовністю піклується про хворих вдома чи в лікарнях. Визволи людей в нашому місті (селі, монастирі), в нашій країні і по всьому світу від пошесті згубної, від хвороб і страждань та навчи нас цінувати життя і здоров'я як Твої дари. Дай нам, Боже, Твій мир і наповни наші серця непохитною вірою в Твій захист, надією на Твою підтримку і любов'ю до Тебе і наших ближніх.

Твоє бо є щоб милувати і спасати нас, Боже наш, і Тобі славу возсилаємо, Отцю, і Сину, і Святому Духу, нині і повсякчас і навіки віків.

Амінь.

1. ЗМІСТ

2. СВЯЩЕННИЙ СИНОД

6. ОФІЦІЙНІ ЗАЯВИ ТА ЗВЕРНЕННЯ

- Звернення Предстоятеля

14. ІНТЕРВ'Ю

24. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПАСТИРСЬКОГО СЛУЖІННЯ

- Церква і коронавірус

34. КАТЕХИТИЧНА РУБРИКА

- Христос між режисерами

- Все творіння радіє

40. ПРАВОСЛАВ'Я ПЕРЕД ЛИЦЕМ КРИЗИ

- Колонка протоієрея Богдана Гулямова

48. КИЇВСЬКІ СВЯТИТЕЛІ

- Митрополит Київський і всієї Руси Іоанн II
Продром, Добрий (1076 – 1089)

56. ХРОНІКА КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ

70. НЕКРОЛОГ

ПРО РЕДАКЦІЮ ЖУРНАЛУ

Журнал «Український церковний вісник Помісна Церква» – офіційне видання Київської Митрополії Української Православної Церкви (Православної Церкви України).

Видається з благословення Митрополита Київського і всієї України Епіфанія.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:
священник Іван Сидор

Голова редакційної ради:
протоієрей Богдан Гулямов

Технічний редактор:
диякон Орест Жигало

Літературний редактор:
Захар Залізний

Фото: священник Іван Сидор,
диякон Андрій Сидор

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

вул. Трьохсвятительська, будинок 6,
м. Київ, 01001

Телефон: (044) 278-41-45
E-mail: info@pomisna.info
Сайт: www.pomisna.info

Свідоцтво про реєстрацію:
КВ 24310-14150Р від 10.02 2020

© Засновано
16 вересня 2019 року
№4 (8), квітень

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За достовірність фактів відповідають автори. Застерігаємо за собою право скорочувати матеріали. Деякі світлини в журналі взяті з відкритих джерел у мережі Інтернет. При використанні матеріалів, опублікованих в журналі, посилання на журнал «Помісна Церква» обов'язкове.

СВЯЩЕННИЙ СИНОД

РІШЕННЯ СВЯЩЕННОГО
СИНОДУ ВІД
9 КВІТНЯ 2020 РОКУ

Рішення Священного Синоду Української Православної Церкви (Православної Церкви України) під головуванням Блаженнішого Епіфанія, Митрополита Київського і всієї України, ухвалене шляхом дистанційного спілкування (телеконференції) 9 квітня 2020 року

МАЛИ МІРКУВАННЯ:

Про додаткові заходи у зв'язку з триваючою пандемією особливо небезпечної коронавірусної хвороби (COVID-19), впровадженням державою, органами влади та місцевого самоврядування в Україні з 6 квітня цього року нових посиленних обмежень свободи зібрань, пересування та інших карантинних обмежень.

ДОВІДКА:

6 квітня 2020 р. вступили в дію зміни до Постанови Кабінету міністрів України, якими впроваджені посилені заходи карантину. Зокрема п. 7 заборонено «проведення всіх масових релігійних заходів». Законодавство України не подає точного числа учасників для визнання заходу масовим, однак дотеперішні численні роз'яснення у зв'язку з карантинними обмеженнями вказують, що таким вважається число учасників понад десять осіб. У додаткових роз'ясненнях Кабінету міністрів України вказується, що «Уряд не закриває церкви», проте міститься заклик залишатися вдома на період карантину.

Одним з нових правил карантину також є необхідність для осіб, які досягли 60 років, перебувати у самоізоляції.

За підсумками діалогу з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій з боку Національної поліції України було поширене роз'яснення у формі інформації щодо того, за якими критеріями представники Національної поліції будуть оцінювати дотримання режиму карантину релігійними організаціями.

Посилені обмеження за поточний час було запроваджено також в низці країн, де діють Помісні Православні Церкви. Вселенський Патріархат, Антіохійський Патріархат, Єрусалимський Патріархат, Грузинський Патріархат, Церква Греції та інші ухвалили особливі рекомендації щодо суворих обмежень для участі у богослужіннях Страсної седмиці та Великодня, приклад яких враховується у рекомендаціях Священного Синоду.

УХВАЛИЛИ:

1. Зовнішні обмеження болюче сприймаються суспільством, а обмеження у можливостях звершення богослужінь – також болюче сприймаються віруючими, особливо у час Страсної седмиці та Великодня. Разом з тим в Україні вже набули розголосу та сприяли посиленню суспільних негативних настроїв низка фактів, коли окремі релігійні діячі, що публічно легковажили правилами карантину під час його запровадження, самі були уражені хворобою і ті рішення, які не хотіли прийняти з власної волі, були вимушені прийняти через спалах хвороби.

Обираючи між повним закриттям храмів та заборною на проведення богослужінь, як це є зараз в багатьох країнах, та обмеженою карантинними приписами можливістю звершувати богослужіння – для блага повноти Помісної Церкви, турбуючись як про тілесне, так і про духовне здоров'я вірних і всього суспільства, розсудливим є прийняти останнє. У нинішніх обставинах, які попустив Господь,

всім нам слід мати за натхнення слова праведного Іова Багатостраждального: «Нагим я вийшов із утроби матері моєї, нагим і повернуся. Господь дав, Господь і взяв; [як угодно було Господу, так і зробилося:] нехай буде ім'я Господнє благословенне!» (Іов 1:21).

Враховуючи все зазначене, беручи до уваги рішення та роз'яснення органів державної влади та місцевого самоврядування, Національної поліції щодо посилення карантинних обмежень, на час дії цих посиленних обмежень роз'яснити порядок проведення богослужінь та правила доступу до храмів, доповнивши «Практичні настанови для єпископату, духовенства і вірних Православної Церкви України у зв'язку з оголошеною пандемією особливо небезпечної коронавірусної хвороби (COVID-19)» (далі – Практичні настанови) наступними змінами:

– після абзацу першого п. 3 додати абзац другий та абзац третій:

«Під час богослужінь у храмі мають бути присутні священнослужителі та церковнослужителі, чтеці та співці, інші особи, які беруть участь у звершенні богослужінь та забезпеченні трансляції (у разі її здійснення) – спільною загальною кількістю не більше 10 осіб; Національна поліція роз'яснила, що вважатиме порушенням норм карантину як присутність більшої кількості осіб у храмі, так і присутність богомольців на територіях біля храмів на відкритому повітрі у будь-якій кількості, за що вважає за можливе притягати до відповідальності.»

«Запровадженими з 6 квітня ц. р. нормами карантину накладається загальний обов'язок використовувати у публічних місцях засоби захисту (маски, респіратори). За роз'ясненням Національної поліції ця норма щодо священнослужителів, співців на час звершення ними служіння має рекомендаційний характер».

– після абзацу першого п. 4 додати абзац другий:

«За роз'ясненням Національної поліції у час поза богослужінням у храмах не повинні знаходитися одночасно більше ніж дві особи (не враховуючи священнослужителя) – у храмі великого розміру, і більше однієї особи (не враховуючи священнослужителя) – у храмі малого розміру, ззовні не повинні утворюватися черги».

– після абзацу першого п. 11 додати абзац другий:

«Під час здійснення поховання слід додержуватися наступних рекомендацій Міністерства охорони здоров'я:

– допускати не більше 10 присутніх осіб за умови одночасного перебування у приміщенні;

– розташування має бути не більше 1 особи на 10 квадратних метрів площі;

– повинна зберігатися безпечна дистанція у 1,5 метра між присутніми;

– заборонено цілувати тіло померлої особи через ризик інфікування».

– після абзацу першого п. 13 додати абзац другий:

«Перебуваючи вдома та долучаючись до богослужіння з допомогою трансляції, вірні повинні слухати богослужіння і звершувати молитву перед іконою, перебуваючи у домі як у храмі, додержуючи звичайних правил участі у храмовому богослужінні, не допускати ставлення до трансляції богослужіння лише як до перегляду видовища». У зв'язку зі змінами у карантинних обмеженнях та роз'ясненнями Національної поліції пункт 12 виключити, змінивши нумерацію наступних пунктів.

2. Наполягати перед державною владою та органами місцевого самоврядування на тому, що богослужіння і молитва, діяльність священнослужителів та церковнослужителів не можуть бути повністю зупинені, храми повинні залишатися доступними для особистого відвідування віруючими, з дотриманням норм карантину, підвищеної санітарної безпеки та «соціальної дистанції». У разі запровадження спеціальних дозволів на пересування наполягати на наданні таких дозволів священнослужителям та церковнослужителям для виконання ними своїх релігійних обов'язків. Рекомендувати священнослужителям і церковнослужителям, які досягли віку 60 років, дотримуватися загальних обмежень, якщо їхні обов'язки на час карантину можуть виконувати інші священнослужителі та церковнослужителі. Разом з тим наполягати перед державною владою та органами місцевого самоврядування на тому, що наданий рішенням Уряду дозвіл особам, які досягли 60-літнього віку,

але виконують певні суспільно важливі обов'язки, не перебувати у самоізоляції – поширюється і на священнослужителів та церковнослужителів, які забезпечують діяльність храмів та релігійних громад.

3. На час свята Входу Господнього у Єрусалим (Вербної неділі), Страсної седмиці, Великодня та Великодньої седмиці надаються наступні рекомендації:
 - а) архієреї та духовенство через засоби масової інформації, оголошення, у проповідях та особистому спілкуванні повинні просити усіх мирян залишатися вдома та долучатися до молитви через засоби трансляції (з місцевого храму або з кафедрального собору єпархії чи кафедрального собору Предстоятеля);
 - б) враховуючи заборону масових релігійних заходів – звичайні спільні посвячення верби та великодніх страв для мирян у храмах та на прихрамовій території не проводити, щоби не допускати скупчення людей;
 - в) на підставі роз'яснень Національної поліції, з дотриманням вимог, викладених у п. 4 «Практичних настанов», у позабогослужбовий час не відмовляти мирянам, які індивідуально прийдуть до храму з релігійними потребами, у їх задоволенні; настоятелям парафій, керівникам монастирів забезпечити, там де є можливість, протягом святкових днів, особливо в неділю 12 квітня, у суботу 18 квітня та в неділю 19 квітня, перебування у храмі одного чергового священнослужителя для індивідуального спілкування з парафіянами та задоволення їхніх релігійних потреб;
 - г) у малих населених пунктах (селах, селищах міського типу, у місцевостях з переважаючою індивідуальною забудовою) інформувати мирян щодо проведення освячення великодніх страв біля місць проживання – на вулиці поруч з будинком чи на подвір'ї, з дотриманням «соціальної дистанції»; при індивідуальному освяченні великодніх страв біля місць проживання вірних не допускати їхнього скупчення та контролювати дотримання загальних норм карантину; індивідуальне освячення можливе як в неділю, 19 квітня, так і напередодні в суботу, 18 квітня (з дотримання приписів щодо вживання піснеспівів Великої суботи);

- г) оскільки така форма є традиційною за виняткових обставин (наприклад, коли завчасно освячуються великодні страви для передачі їх військовим, що перебувають на фронті) – організувати, за домовленістю з відповідними закладами, завчасне (протягом днів Страсної седмиці) освячення великодніх страв у місцях їхнього виробництва та продажу, з проханням, щоби під час придбання віруючі були письмово інформовані, що їхні страви вже освячені православним священнослужителем;
- д) у разі, якщо миряни не мали можливості у жоден з перелічених способів отримати благословення верби, великодніх страв – дозволити мирянам в день свята в час після прочитання відповідних молитов про благословення у храмах, окропити їх святою водою, адже вона освячується «щоб усі, що черпають і споживають, мали її на очищення душ і тіл, на зцілення пристрастей, на освячення домів і на всяку користь велику» (з Чину великого освячення води).
- е) проведення під час богослужінь Страсної седмиці та на Великдень передбачених Уставом обходжень храму відповідно до місцевих обставин або не здійснювати, або здійснювати обнесення Плащаниці в самому храмі, або здійснювати обхід навколо храму лише у складі тих, хто бере участь у відповідному богослужінні, з дотриманням «соціальної дистанції»; у разі якщо хресний хід на Великдень не здійснюється – відразу після виходу Утрєня розпочинається перед дверима храму;
- є) відвідання священнослужителями і мирянами кладовищ у поминальні дні після Великодня та звершення на них заупокійних молитов перенести на Троїцьку батьківську поминальну суботу (6 червня 2020 р.);
- ж) у час до Великодня через оголошення, проповіді та у засобах масової інформації звертатися до членів родин осіб старшого віку або тих хто піклується про них, подбати про те, щоби у день свята такі особи мали вдома освячені великодні страви і через дотримання норм карантину не залишилися без традиційної святкової трапези;
- з) єпархіальним архієреям, настоятелям, керівникам монастирів подбати про встановлення контакту з місцевими органами Національної поліції, зокрема з визначеною ними відповідальною особою через мобільний зв'язок, щоби у разі виникнення питань – вирішувати їх.

ЗВЕРШЕННЯ ЗАУПОКІЙНИХ МОЛИТОВ НА КЛАДОВИЩАХ ПЕРЕНОСИМО НА ТРОЇЦЬКУ ПОМИНАЛЬНУ СУБОТУ (6 ЧЕРВНЯ 2020 Р.)

ТЕРПЕЛИВІСТЬ НАША ПЕРЕД ОБЛИЧЧЯМ ВИКЛИКІВ – НЕ ВІД БЕЗПОРАДНОСТІ ЧИ БЕЗСИЛЛЯ, А ВІД ДУХОВНОЇ СИЛИ

(з Пасхального послання
Митрополита Київського і всієї
України Епіфанія)

У надзвичайних умовах ми зустріли цього року Світле Христове Воскресіння. Згубна пошесть, яка швидко поширилася в цілому світі, змусила більшість країн запровадити різні обмеження, спрямовані за захист людей від ураження хворобою та зменшення ризику одночасного, вибухового зростання числа важко хворих.

Як і завжди в історії, наша помісна Українська Православна Церква розділила з народом його тягар – карантинні обмеження. Пам'ятаючи заповідь Господню «Полуби ближнього твого, як самого себе» (Мк. 12: 31), пам'ятаючи настанову апостола Павла «Носіть тягарі один одного, і так здійсніте закон Христа» (Гал. 6: 2), ми виявляємо турботу про здоров'я ближніх, дотримуючись карантинних приписів, обмежуючи себе, зберігаючи безпечну відстань. Разом з тим небезпека, від якої страждає все людство, страх перед згубною пошестю, можливість раптової смерті – все це має спонукати кожного знову глибоко задуматися над питанням сенсу життя. Хіба воно – лише випадковість, лише час існування у кілька десятиліть, наповнених стражданнями і радістю, скорботою і задоволеннями, після яких раніше чи пізніше приходить небуття? Так думали деякі філософи античності, закликаючи: «Будемо їсти

й пити, бо завтра помремо!» (Див. 1 Кор. 15: 32). В наш час також поширилися ці міркування, і навіть серед християн багато є тих, хто більше турбується про тимчасові блага, аніж про вічне життя. Бо блага ці можна побачити вже і зараз, а вічне життя – предмет віри й надії, які справдяться лише в майбутньому.

За багато століть до Різдва Христового премудрий цар Соломон також розмірковував про сенс життя і сказав: «Бачив я всі діла, які чиняться під сонцем, і ось, усе – суєта і томління духу!» (Еккл. 1: 14).

І справді, якщо відкинути надію на вічне життя, якщо забути, що є Бог, то хіба вся круговерть справ світу цього не перетвориться лише на марноту без сенсу, на страждання без надії, на біль без полегшення? Тільки усвідомлення того, що Бог є, що є вічне життя, що страждання і сама смерть – тимчасові, надають нашому життю сенс і значення. Так і премудрий Соломон підсумовує свої роздуми, закликаючи нас:

«Вислухаємо сутність усього: бійся Бога і заповідей Його дотримуйся, тому що у цьому все для людини; бо всяке діло Бог приведе на суд, і все таємне, чи добре воно, чи зле» (Еккл. 12: 13 – 14).

Тому терпеливість наша перед обличчям викликів – не від безпорадності чи безсилля щось

змінити, а від духовної сили, яку дає нам віра в Бога. І в нинішніх випробуваннях, поставши перед викликами часу, пам'ятаймо настанову апостола Павла: «Христос Ісус помер, але й воскрес: Він і праворуч Бога, Він і піклується за нас. Хто відлучить нас від любови Божої: скорбота чи утиски, чи гоніння, чи голод, чи нагота, або небезпека, чи меч? Як написано: “За Тебе умертвляють нас кожен день; вважають нас за овець, приречених на заколення”. Але все це переборюємо силою Того, Хто полюбив нас. Бо я певний, що ні смерть, ні життя, ні ангели, ні початки, ні сили, ні теперішнє, ні майбутнє, ні висота, ні глибина, ані інше яке створіння не зможе відлучити нас від любови Божої, що в Христі Ісусі, Господі нашому» (Рим. 8: 35 – 39).

У ці дні світ ніби зупинився у буденних справах, небезпека смертельної хвороби змушує змінювати те, що ще донедавна здавалося нам звичним, саме собою зрозумілим. Якщо для багатьох ця зупинка наповнюється лише очікуванням, що з плином часу обставини зміняться до кращого, що мудрість людства допоможе захиститися від цього нового захворювання, то ми як ті, хто вірує в Бога, як християни, маємо прислухатися до слів Божественного Одкровення, які сповіщає нам пророк Єремія:

«Так говорить Господь: зупиніться на шляхах ваших і розгляньте, і розпитайте про путі древніх, де путь добра, і йдіть нею, і знайдете спокій душам вашим» (Єр. 6: 16).

У час важких випробувань Церква не може і не має права зупинити своє служіння. Ми всі – ієрархи, священство та миряни – знаходимо нові способи та форми, щоб продовжувати звершувати його, адже саме тепер на кожного з нас покладається особливий обов'язок бути вірними Богові, бути християнами не лише за фактом хрещення та іменуванням, але на ділі, подаючи вірою і добрими справами приклад іншим. На всякому місці кожен із нас нехай продовжує підносити свою молитву, терпеливо звершуючи служіння Богу і людям, хоча й зовнішні прояви цього служіння обтяжені обмеженнями, тягар яких несе на собі весь наш народ, і ми – разом з ним.

На жаль, більшість із вас мають залишатися сьогодні у своїх оселях, але попри зовнішні обмеження ми єднаємося у великодній радості, бо воскресіння Христове долає все – і час, і простір!

Епіфаній, Митрополит Київський і всієї України

ТИМЧАСОВІ ОБМЕЖЕННЯ – НАШ СПІЛЬНИЙ ТЯГАР

Настав час, коли ми як християни маємо зміцнюватися у всіх цих випробуваннях усвідомленням того, що Бог діє і в наш час, як діяв і в час євангельських подій. Христос Господь і до нас зараз промовляє так, як Він промовляв до апостолів перед Голгофськими стражданнями: «Це сказав Я вам, щоб ви мали в Мені мир. У світі зазнаєте скорботи, але мужайтесь: Я переміг світ» (Ін. 16: 33). Зараз ми, дорогі брати і сестри, маємо уподібнюватися до Авраама, якому Бог повелів: «Піди з землі твоєї, від роду твого і з дому батька твого [і йди] у землю, яку Я покажу тобі» (Бут. 12: 1). І Авраам повірив Богові, встав і пішов від місця знайомого і від рідних йому людей у невідомість, бо так повелів Господь.

Ми маємо брати за приклад Мойсея, який за повелінням Божим у старечому віці пішов до найсильнішого з правителів відомого йому світу, щоб із-під влади його, з рабства, вивести свій рідний народ і провести його через пустелю та десятиліття мандрувань до землі Обіцяної. Ми маємо уподібнюватися до Гедеона, якого Господь з малим числом воїнів послав на сильного і грізного супротивника, і за вірою Гедеоною Господь дав перемогу. І ще багато таких і подібних прикладів можна наводити з біблійної історії та з історії Церкви, які доводять: якщо довіряємо Господу і йдемо за Ним, то обов'язково досягнемо блага. Тож повторімо за Псалмоспівцем: «Коли піду навіть у тіні смертній, не боятимуся зла, бо Ти зі мною;

жезл Твій і палиця Твоя – вони потішили мене» (Пс. 22: 4). Хіба Бог не знає про всі наші нинішні страждання і випробування? Хіба Бог не має сили і влади змінити все це? І знає Він, і владу має, але допустив Він всі ці випробування з благою для нас метою.

Ця мета зараз нам так само не зрозуміла, як не зрозумілими були ученикам Христовим Його слова про майбутні страждання і смерть у Єрусалимі. Адже у відповідь на провіщення Спасителя про це апостол Петро «почав заперечувати Йому: будь милосердний до Себе, Господи! Нехай не буде цього з Тобою!» (Мф. 16: 22). І ми усі не хотіли б, щоб відбувалося так, як є зараз: щоб не мали ми можливості вільно спілкуватися між собою, як звикли, вільно і без обмежень збиратися на спільні богослужіння, на святкування, як це можливо було робити ще донедавна. Однак якщо Господь допустив це, то будемо довіряти Йому і йти за Ним, як Він повелів нам, сказавши:

«Якщо хто хоче йти за Мною, нехай зречеться себе і візьме хрест свій, та йде за Мною. Бо хто хоче душу свою зберегти, той погубить її, а хто погубить душу свою заради Мене, той збереже її» (Мф. 16: 24).

Прикладом такого самозречення для нас сьогодні є преподобна Марія Єгипетська. Будучи великою грішницею, вона помандрувала з Олександрії до Єрусалима з натовпом паломників не заради поклоніння святині, а заради можливості чинити гріхи. Однак і це все Господь передбачив та обернув на користь і їй самій, і на користь усім, хто повчається через її життя. Бо коли з натовпом вона прийшла до храму, то сила Божа не пускала її до святині, щоб усвідомила вона власні гріхи та розкалася. І коли вона покалася перед Господом, попросивши заступництва Пречистої Діви Марії та пообіцявши змінити своє життя і решту його провести у подвигах, живучи в пустелі,

то Бог прийняв її покаяння, допоміг їй у боротьбі зі спокусами. І вона з великої грішниці стала святою, гідною подиву навіть серед святих. Цей приклад нехай і нам подасть розуміння нинішніх випробувань як нагадування про наші власні гріхи. Бо якщо Господь попустив обставини, які спонукають майже всіх залишатися вдома навіть у ті дні Великого посту, Страсної седмиці та святкування Воскресіння Христового, коли ми звикли йти до храмів, то хіба в цьому не маємо ми побачити нагадування цінувати ті можливості, які дає нам Бог? Хіба не спонукає це нас, як Марію Єгипетську, замислитися, в чому є наша особиста провина перед Богом, яка не допускає нас вільно увійти в святиню?

Просімо у Господа з вірою, просімо заступництва Божої Матері, яку ми у величному співі акафісту прославляли напередодні в цьому храмі перед чудотворним мироточивим образом Її, просімо у святих угодників молитов перед престолом

Господнім за нас і за всіх людей – і безперечно отримаємо те, що корисне для спасіння, бо такою є обітниця Божа!

Отже, перебуваючи вдома, в усамітненні, долучайтесь до молитов усієї Церкви, як робили це пустельники і затворники, віддалившись від світу і навіть від самого спілкування з іншими людьми, але залишаючись у нерозривній єдності з Церквою Христовою. Молімося, щоб Господь скоротив час випробувань і щоб пошесть згубна припинилася.

Також, дорогі брати і сестри, всі, хто чує ці слова через трансляцію або читає їх у мережі, прошу вас підносити молитви за Церкву, за священників, які продовжують звершувати богослужіння в цей час, коли ви, миряни, маєте залишатися вдома, підкоряючись обмеженням, встановленим державою.

Для нас, священнослужителів, ця вимушена відстань – біль сердечний і скорбота так само,

як і для вас. І подвоюється та потроюється він для нас через те, що богослужіння Страсної седмиці та Великодня ми змушені будемо звершувати, дотримуючись зовнішніх обмежень, а вас маємо знову і знову просити залишатися вдома, щоб допомогти зупинити поширення хвороби і невільно не стати причиною захворювання для ближніх.

Що ж ми маємо робити як християни? Довіритися Богові! Йти за Ним і виконувати Його волю не тільки тоді, коли вона для нас ясна і зрозуміла, але і коли ми не розуміємо її: як не розумів Авраам, що на нього чекає, коли встав і пішов за повелінням Божим у далеку країну; як не знав Мойсей, у який спосіб він звершить звільнення народу Ізраїля від рабства єгипетського; як не розуміли апостоли, що чекає на них у Єрусалимі в ці найближчі дні, очікуючи царювання з Христом, а не плачу над гробом.

Однак якщо довіримося Богові та будемо виконувати те, що залежить від нас, то побачимо й усвідомимо з часом, що і гіркота, і скорбота й обтяження, яких зазнаємо в цей час, були нам на користь, і Господь усе це оберне до кращого.

«Жінка, коли родить, терпить скорботу, бо прийшла година її, – втішає Спаситель учеників; – коли ж породила дитя, вже не пам'ятає скорботи від радості, тому що народилася людина на світ. Так і ви маєте печаль нині; але Я знову побачу вас, і зрадіє серце ваше, і радості вашої ніхто не відбере від вас» (Ін. 16: 21 – 22).

Дорогі брати і сестри! Заради турботи про ваше здоров'я, про здоров'я ближніх як вияв заповіданої Богом любові одне до одного Священний Синод нашої Церкви ухвалив рішення просити вас у ці священні дні Страсної седмиці та Великодня залишатися вдома, долучатися до спільної молитви і богослужіння через сучасні засоби. Ми, архієреї та священнослужителі, будемо звершувати молитву в храмі, будемо з вами і за вас та за всіх, хто

потребує, підносити прохання, але вас просимо заради спільного блага понести ще тягар самообмеження.

Безперечно, бачити перед собою не повний молільників храм – так само скорботно для нас, як для вас не бути зараз у спільній молитві тут або в іншому храмі, але ми приймаймо це як наш спільний хрест! Прошу пастирів та вірних уважно на офіційній сторінці нашої Православної Церкви України прочитати практичні настанови, які Синод ухвалив для всіх нас на ці дні карантинних обмежень, і з розсудливістю додержуватися їх.

Отже, як ученики Христові йдімо за Ним попри скорботи і страх світу цього! І хоча маємо на цьому шляху понести хрест свій і пити чашу страждань, як про це нагадує сьогоднішнє Євангельське читання (Мк. 10: 39), однак пам'ятаймо, особливо в ці дні, про втішні слова від Спасителя: «Істинно, істинно кажу вам: ви будете плакати і ридати, а світ зрадіє; ви печальні будете, та печаль ваша за радість буде. Жінка, коли родить, терпить скорботу, бо прийшла година її; коли ж породила дитя, вже не пам'ятає скорботи від радості, тому що народилася людина на світ. Так і ви маєте печаль нині; але Я знову побачу вас, і зрадіє серце ваше, і радості вашої ніхто не відбере від вас» (Ін. 16: 20 – 22).

Слово Митрополита Епіфанія виголошене в Михайлівському Золотоверхому соборі в День свята Входу Господнього у Єрусалим (12.04.2020).

ВСЕЧЕСНІ ОТЦІ, ДОРОГІ БРАТИ І СЕСТРИ! ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Знову і знову повторюємо ми ці здавалося би прості слова – але слова, наповнені таким глибоким змістом, таким винятковим значенням! Сьогоднішнє євангельське читання допомагає нам повніше зрозуміти це, зрозуміти вплив цих двох слів на наше життя – і тимчасове, і вічне. Це читання нагадує нам про увірування апостола Фоми, однак не слід забувати, що воно стало ніби підсумком цілого ряду увірувань серед учеників та послідовників Спасителя.

Під час першого явлення воскреслого Христа зібранню учеників, яке сталося у недільний день ввечері, судячи зі свідчень Євангелія відразу після спішного повернення Луки та Клеопи назад до Єрусалима, апостол Фома не був разом з усіма, і тому особисто не бачив Воскреслого. Коли інші ученики розповіли йому, що бачили Господа, він сказав:

«Якщо не побачу на руках Його рани від цвяхів і не вкладу пальця мого в рани від цвяхів, і не вкладу руки моєї в ребра Його, не повірю» (Ін. 20:25).

БУДЬМО ВІДКРИТИМИ ДО ТИХ, ХТО ЩЕ МАЄ СУМНІВИ

Здавалося би – яке вперте невірство показує Фома! Але з того, що ми щойно пригадали, бачимо, що він насправді мало чим відрізнявся від інших учеників. Які, можливо, не в такій категоричній та драматичній формі, але теж виявляли сумнів у істинності воскресіння, аж доки не отримували засвідчення.

Бо справді, як складно сприйняти істинність того, що розіп'ятий на Хресті, померлий і похований у гробі Учитель – живий. Адже це суперечить всьому життєвому досвіду, суперечить логіці, суперечить доказам розуму. Бо хоча і бачили ученики Христові воскреслого Лазаря, але ж його воскресив Сам Господь. Й інших померлих Він воскрешав – сина вдовиці, дочку Яіра, але Він воскрешав їх, будучи Сам живим. Як же Він міг воскреснути, коли Сам був мертвим? – досвід і розуміння не могли апостолам, і зокрема Фомі, дати відповідь на це питання.

Але і такого Фому, як його згодом в народі найменували – «невіруючого», Господь не відкидає. Бо є різниця між сумнівом у достовірності та впертим невір'ям. Адже тому, хто має сумнів, але щиро шукає пізнання істини – Бог відкриє цю істину, ніколи не приховає її. А хто вперто відкидає істину, хто бачить свідчення та підтвердження цієї

істини, але ставить свою думку і переконання вищими за божественне свідчення – той підлягає осудженню. Так про це сказав і Сам Спаситель:

«Якби Я не прийшов і не говорив їм, то не мали б гріха; а тепер не мають виправдання за гріх свій. [...] Коли б Я не творив серед них діл, яких ніхто інший не створив, то не мали б гріха; а тепер і бачили, і зненавиділи й Мене, і Отця Мого» (Ін. 15:22,24).

Якби Фома увірував по слову інших свідків – благо було би для нього. Але Господь і його сумнів обертає до зміцнення віри, бо наступного недільного дня явившись ученикам, Він відразу дає Фомі відповідь на його слова, і тим розвіює сумнів та зміцнює віру. І через цю подію ми маємо важливе для кожного з нас ствердження у словах Господа Ісуса Христа:

«Ти повірив, тому що побачив Мене; блаженні ті, що не бачили й увірували» (Ін. 20:29).

Одним з виявів нашої віри повинна бути відкритість до тих, хто ще має сумніви, але перебуває у пошуку істини. Ми не повинні відкидати таких, як і Христос не відкинув Фому, який вимагав виняткового свідчення – можливості не просто побачити воскреслого Господа, але і вкласти свої пальці в Його рани. Як Спаситель не відкинув Луку і Клеопу, хоча вони і були ще не здатні пізнати глибину Одкровення Божого. Господь не засудив їх, а навпаки, через настанову розкрив їм розуміння істини. Так і ми, захищаючи істину, не повинні відразу відкидати та засуджувати тих, хто ще не поділяє наших переконань. Адже і ми самі колись були наставлені й навчені, прийшовши від нерозуміння чи й сумнівів до кращого пізнання істини. «Як хочете, щоб робили вам люди, так і ви робіть їм. І коли ви любите тих, хто вас любить, то яка вам за те дяка? Бо і грішники люблять тих, хто їх любить» (Лк. 6:31-32) – наставляє нас Спаситель. Отже, ми повинні виявляти терпеливість до тих, хто сумнівається, до не згідних з нами, але, цілком

очевидно, – не приймаючи неправди, не роблячи рівнозначними істину і заблудження. Маємо поставити себе на місце інших, уявити, як би ми хотіли, щоби поводитися з нами ті, з ким ми у чомусь не згодні – і відтак діяти згідно євангельського «золотого правила».

Зокрема це стосується тих наших братів і сестер у православній вірі, які досі залишаються не згідними з нами щодо автокефалії Української Православної Церкви, щодо Томосу і встановленого канонічного порядку. Справді, серед них є ті, хто подібно до євангельських книжників і фарисеїв вперто заперечують навіть очевидні істини. Але я переконаний, що більшість з тих православних, хто ще залишається підлеглим іноземному патріаршому престолу, а не слідує Томосу і не єднається у Помісній Церкві – діють так тому, що ще не отримали достатнього свідчення.

Для вас, владики, отці, брати і сестри, ще раз хочу сказати: наші серця відкриті для єдності. Якщо ви бажаєте, як апостол Фома, досліджувати і переконатися – прийдіть і переконайтеся! Ми відкриті до діалогу, відкриті до спілкування, відкриті до свідчення! Особливо у цей важкий для всієї Церкви і всього народу час, ми хочемо підтримати вас – хоча ви поки що і відкидаєте нашу простягнуту руку. Ми співстраждаємо тим з вас, хто захворів у час нинішньої згубної пошесті, та просимо у Бога допомоги, полегшення у хворобах і швидкого одужання. А тим, хто начальствує серед вас, ми просимо у Господа також мудрості діяти відповідально, щоби убезпечити вас від скорботи, що примножилася. Адже час пасхальної радості – найкращий і найбільш слухний, щоби згадати заклик Христовий:

«З того знатимуть усі, що ви Мої ученики, якщо будете мати любов між собою» (Ін. 13:35).

З проповіді Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Епіфанія у другу неділю після Пасхи (26.04.2020 р.).

ІНТЕРВ'Ю МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ УКРАЇНИ ЕПІФАНІЯ ДЛЯ «РАДІО СВОБОДА»

ІННА КУЗНЕЦОВА:

Православна Церква України одразу почала виконувати всі настанови держави стосовно карантину, і, на щастя, здається, інфікованих немає серед святих отців.

МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ:

Справді, Православна Церква України впродовж місяця ухвалювала відповідні рішення Священним Синодом. Я хочу підкреслити, що ми – єдина з українських Церков, які ухвалили відповідні документи на своїх керівних органах. Не просто Предстоятель закликає до певних речей, до дотримання певних норм, але загалом це все викладено документом, згідно рішення Синоду Православної Церкви України. І перший

Синод відбувся приблизно місяць тому. Звичайно, що на початках всі ставилися до карантинних обмежень дуже легковажно. Я пригадую перше засідання Священного Синоду, де архієреї теж по-різному тлумачили, по-різному ставилися. Але моє завдання було всіх переконати в тому, що ми повинні подивитися у майбутнє, що буде через місяць. І як Предстоятель передбачав, що буде складна ситуація. А на основі чого передбачав? На основі того, що відбувалося вже, наприклад, у Європі, в інших помісних Православних Церквах. Бо ми бачимо, що зараз практично всі помісні Православні Церкви закриті. У деяких звершуються богослужіння без парафіян, але в більшості... Наприклад, Елладська Православна Церква зіткнулася з такою ситуацією, що держава ухвалила рішення і заборонила взагалі звершувати богослужіння. Вселенський Патріарх також призупинив богослужіння у всіх храмах. Це стосується й інших Церков: і Кіпрської, і Олександрійської, і Антіохійської, також Румунської, тому що в Румунії введений надзвичайний стан, і там тільки дозволено по троє чоловік знаходитись у храмі, тільки для патріарха дозволена більша кількість осіб, які можуть перебувати у храмі одночасно.

Ми тоді передбачили і ухвалили відповідні рішення та спонукали наших парафіян бути відповідальними в цей час, не беручи безпосередньої участі у богослужіннях. Цим самим ми проявляємо також силу своєї віри, ми проявляємо свою любов до ближніх, бо ми хочемо їм добра, хочемо, щоб вони були здорові. Щоб не наражати їх на небезпеку, на хворобу. І ми бачимо, що ці превентивні рішення, заходи, які були ухвалені Священним Синодом, зараз дають позитивні наслідки. Тому, що в наших храмах наші вірні відгукнулися на наші прохання.

І, як ми бачимо, і під час Вербної неділі було небагато парафіян, які прийшли, вони беруть участь онлайн. Кожної неділі, практично кожного дня можна долучитися до богослужінь з нашого кафедрального собору. І ми на дистанції також духовно відчуваємо нашу спільну єдність у молитві. Такий час – потрібно всім нам дослухатися до порад, які були ухвалені з боку уряду, української держави. Ми чуємо заклики від Президента України, від міністрів... І повинні ставитися до цього відповідально.

Ви говорили про рішення Синодів. Я знаю, останній точно був онлайн. Не знаю, як попередні. Як взагалі священники поставилися до цього? Це щось таке нове для Церкви. Священники збираються онлайн.

Звичайно, що це щось нове. Особливо для Церкви. Бо до цього часу ми не проводили подібних засідань Священного Синоду. Але на останньому засіданні Священного Синоду ми ухвалили рішення навіть у постанові про те, що у майбутньому, у зв'язку з пандемією, ми будемо збиратися через засоби телекомунікації. І ми провели останнє засідання практично онлайн, спілкуючись по телефону, але був розісланий напередодні проект постанови Синоду. Кожен вніс свої побажання, корективи. І загалом ми отримали відповідний документ, який чітко регламентує життя Православної Церкви України в такий час.

Кожен прагне безпосередньої участі в тих чи інших богослужіннях, обрядах. І тому в цей складний час ми закликаємо, щоб наші вірні поставилися з відповідальністю до ухвалених рішень і не брали безпосередньої участі у богослужіннях, не приходили масово на освячення пасок, а долучалися онлайн до богослужінь, до молитов і, навіть після молитви, яка буде звершена у храмі, людина може почути її онлайн і вдома священною водою, яку ми отримали на Йордан, освятити ті приношення.

Освячення пасок, крашанок чи писанок більше традиція, аніж сенс Великодня. Адже сенс Великодня – Воскресіння Христове.

Так, звичайно. Ми святкуємо найвеличніше свято у справі нашого спасіння – Воскресіння Господа нашого Ісуса Христа. Воскресіння є основою нашої віри. Як говорить апостол Павло: “Якщо Христос не воскрес, то віра ваша марна.” (1 Кор. 15:17). Тобто наріжним каменем нашої віри є саме воскресіння Христа. Христос прийшов у світ, звершив справу нашого спасіння, він подолав смерть своїм воскресінням і дає і нам надію на те, що у майбутньому ми теж тілесно воскресемо, як і Він воскрес.

Але це свято має багато гарних обрядів. Тобто ми розписуємо крашанки, печемо паски, йдемо до храму, ми це освячуємо, куштуємо. Ми радіємо святу Воскресіння Христового, але за допомогою таких видимих знаків. Тому, що ми матеріальні.

І кожна людина потребує якогось такого видимого знаку у ці особливі дні Воскресіння Христового. Ми якраз приносимо яйце як символ Воскресіння. Тобто є багато таких гарних обрядів, традицій, які склалися саме у святкування Воскресіння Христового. Але ми не повинні забувати основне – що ми святкуємо не просто історичну подію, а подію, яка лягла в основу нашого спасіння.

До речі, здається, Елладська Церква вирішила перенести святкування Великодня на місяць пізніше. Ви чули про це?

Я чув про це. Але ЗМІ тут трішки неправильно трактують. Неможливо перенести святкування Пасхи Господньої. Так склалося богослужбово, що ми, святкуючи Воскресіння Христове, урочисто звершуємо богослужіння в пасхальну ніч. Але подібне богослужіння ми звершуємо також за пасхальним чином і в день віддання свята Пасхи. І тому вони постановили, що в день віддання Пасхи вони також будуть звершувати таке урочисте богослужіння вже за участю парафіян. Але виникає таке питання: чи до цього часу будуть вже скасовані норми карантину? Важко передбачити, коли держава, весь світ взагалі послабить ці карантинні норми. Тому ми не ухвалювали таких рішень, не закликали наших парафіян до того, щоб відсвяткувати разом вже день віддання свята Пасхи, бо невідомо, коли будуть загалом завершені речі, пов'язані з карантином.

Я пригадую ваш виступ на заходах з нагоди річниці Інtronізації. Ви там говорили багато нового для Церкви. І якось так воно мені перегукується з тим, що зараз відбувається. Чи Ви знали, що буде щось таке, що треба Церкві змінюватися?

У своїй промові в день річниці Інtronізації я озвучив такі речі, які зараз є дуже актуальними. І, напевне, у мене було таке певне передчуття, що будуть відповідні зміни, зміни, які не залежать

від нас. Ніхто не прагнув змін, які відбулися зараз в житті кожної людини. І тому ми покликані змінюватися, ми покликані ставати кращими, ми повинні ставати християнами не тільки за назвою, але й за духом.

Дуже часто ми говоримо про реформи. Але ці реформи прості, тобто ми повинні жити згідно євангельського духу, ми повинні намагатися втілювати у своєму житті простий євангельський закон. В основі євангельського закону лежить єдина чеснота – чеснота любові. Якщо ми будемо мати любов до своїх ближніх, то відповідно будемо любити і Бога, якого не бачимо. В основі нашого життя повинна лежати любов. Якщо ця любов буде панувати, то ми побачимо, що в майбутньому, можливо, й таких катастроф не буде в нашому житті.

Бо зараз є великий брак цієї любові не тільки у ставленні людини до людини, але й загалом у ставленні людини до природи, яка її оточує. Тобто ми стали просто звичайними споживачами. Ми нищимо це все. Тому такі випробування, напевне, є не випадковими.

До речі, ці ваші слова стосовно споживача схожі з тим, про що говорив Московський Патріарх Кирило (Гундяєв), бо він говорив про те, що це така кара за епоху споживання.

Загалом ми всі повинні задуматися. Задуматися над своїм життям. Бо час є швидкоплинним, і ми

настільки зараз стали байдужими. Що ми бачимо зараз, наприклад, в європейській цивілізації? Європейська цивілізація намагається викинути зі свого життя Бога. Тобто людина практично вважає себе Богом. Вона може творити такі великі справи, які ми бачимо зараз, сучасні, новітні технології і так далі. Але коли приходить горе і біда, то ми бачимо, що без Бога ми з цими випробуваннями самостійно не можемо впоратися. Тобто ми повинні переосмислити все те, що відбувалося до цього часу, змінюватися, ставати кращими, каятися у своїх гріхах, і тоді Господь буде милостивим до нас. Ми бачимо, що впродовж історії такі певні катаклізми вже відбувалися. І століття тому теж були пандемії, які забирали мільйони людей. Зараз, слава Богу, сучасні медичні технології дозволяють робити чудеса, тобто зберігати людські життя, лікувати людей. Але, вже не дивлячись навіть на такі новітні технології в медицині, все ж таки коронавірус забирає багато життів. Тому ми повинні бути відповідальними, мудрими, дотримуватися норм, яких зараз просить дотримуватися не тільки українська держава, але і міжнародні інституції, для того, щоб якомога швидше вийти з цієї ситуації. Це залежить від кожного з нас.

До речі, Церква відокремлена від держави в Україні, але чи відчули ви сильну руку держави, коли зустрічалися з Президентом, з керівництвом Києва? Бо в деяких містах до священників звертаються так: не дай Боже що, світло відімкнемо, канали пориємо, аби ніхто не приходив на богослужіння.

Ні. Ми з самого початку як Церква відгукнулися. Ми проаналізували, як я вже казав, що відбувається у світі, не тільки в Україні, і ухвалили відповідні рішення без сильної руки держави. Тобто ми відокремлені, але співпрацюємо заради нашого спільного блага. Я мав зустріч із Президентом України. Ми обговорювали, яким чином Церква може сприяти тому, щоб ми зробили все, щоб

пандемія якомога швидше завершилася. Як вона може завершитися? Ми всі повинні бути відповідальними – залишатися вдома, дотримуватися всіх превентивних заходів. Бо як такого лікування немає. І, не дай Боже, якщо буде спалах цієї хвороби, то наша медицина може не витримати такого навантаження. Краще самоізолюватися. Ми беремо на себе певний подвиг самообмеження. І бачимо, що, навіть згідно останніх соціопитувань, абсолютна більшість українців дослухалися не тільки до Церкви, але й загалом до порад українського уряду – залишаються вдома. Це важко, але якщо ми будемо відповідальними, то побачимо, що з часом отримаємо успіх і знову зможемо разом збиратися, спілкуватися, обійматися і причащатися, брати участь у спільних богослужіннях. Все це залежить від нас.

Але це може бути довго. І доведеться багато проводити і богослужінь онлайн, і інші треби проводити онлайн. До речі, не секрет, що для багатьох парафій те, що вони збирали під час Великодніх днів, давало священникам можливість виживати впродовж пів року. Цього року так не буде. Чи обговорювалося, наприклад, з керівництвом держави питання фінансування, можливо, допомоги Церкві?

Справді це питання є актуальним. Бо Церква існує за рахунок приношень, за рахунок пожертв простих парафіян. І особливо це стосується

невеликих парафій, які до цього часу практично виживали. І в цей період вони здобували певні прибутки, якими користувалися впродовж наступних місяців.

Ми не зверталися до держави за допомогою. Я думаю, що благодійники, які є на місцях, будуть допомагати, сприяти, і наші вірні також будуть ставитися відповідально до того, щоб утримувати священнослужителя, парафію, храм. І я закликаю, щоб наші вірні підносили молитви за священників, які також є певною мірою на передовій. Вони звершують богослужіння без парафіян, але вони звершують ці молитви за всіх і за все.

ОКСАНА КРАВЧУК ЗАПИТУЄ:

«Куди можна перераховувати пожертви на потребу Української Церкви? Адже цього разу будемо освячувати паски онлайн».

Кожна парафія, кожен храм залишає реквізити, на які той чи інший вірний Православної Церкви України має можливість пожертвувати певну суму, яку він в змозі.

Наскільки священники в усіх парафіях були готові сприймати це? Чи був якийсь спротив вашим рішенням?

Загалом, аналізуючи наші рішення, які були ухвалені Священним Синодом, практично немає спротиву. Всі поставилися до цих рішень відповідально. І ми бачимо, що священники намагаються втілювати в життя те, що було ухвалено Священним Синодом. І тому якогось спротиву особливого немає. Чому? Бо, як я і казав, згідно соціопитувань, ми бачимо, що наші вірні, український народ готовий самообмежити себе на певний час задля того, щоб якомога швидше вийти з цієї ситуації. Тому всі священники, архієреї поставилися з розумінням. Можливо, десь хтось має свою особисту думку, але ми є живим організмом.

Пишуть нам, що у селі Тершів Старосамбірського району на Львівщині громада Православної Церкви України закликає приходити освячувати паски, але будуть обмеження по кількості людей. Служба буде на вулиці. Цікаво, чи дійсно ця

церква підпорядковується Православній Церкві України? Тому що священник там ходить і по хатах.

У нас по Україні загалом є 7 тисяч громад. І зараз мені практично неможливо сказати, чи ця парафія знаходиться у складі Православної Церкви України, можливо, і знаходиться. Але я думаю, що священникам зараз непотрібно закликати парафіян до того, щоб вони приходили і масово збиралися під час пасхального богослужіння, приходили освячувати паски. Тому, що це наражає їх на небезпеку. І кожен такий священник буде нести не тільки моральну відповідальність. Він повинен розуміти, що на ньому лежить відповідальність за своїх же парафіян. Тобто він їх наражає на те, що вони можуть, зібравшись, заразитися і хворіти.

До речі, стосовно Євхаристії чи Причастя. Це те, в чому священник не може відмовити. Але, можливо, ви якось можете закликати людей до того, щоб не зверталися у цей час за причастям без особливої потреби з тим, щоб не наражати і себе, і священника на небезпеку?

Ми прожили дні Великого посту. І у ці дні кожен православний християнин повинен хоча би раз причаститися. Це основа життя православного християнина. Але ми закликали і закликаємо, що коли завершиться карантин, вся ця епопея навколо світової пандемії, можна буде прийти до храму і причаститися у будь-який час. Дай Боже, щоб вже Трійцю ми святкували без цих обмежень. І тоді кожен зможе долучитися до таїнства Євхаристії і причаститися животворчих Тайн Тіла і Крові Господніх. Зараз на цей час, на жаль, нам потрібно утриматися і перенести це на майбутнє.

Якщо хтось вже надто хоче, а священник не може йому відмовити, то які є варіанти? Чи можна це робити з одноразових ложечок? Чи можна якось уникнути контакту?

Кожен парафіянин може прийти особисто до храму у будь-який час впродовж дня. І священник

повинен задовільнити його духовні потреби. І він має можливість у такому випадку причастити вірного, який прийшов до храму у будь-який час. Це передбачено рішенням Священного Синоду. Наприклад, якщо є небезпека смерті людини, то священник повинен виконати свій обов'язок. Він повинен прийти посповідати таку людину і причастити її. І зараз ми бачимо, що впродовж дня люди приходять, але в такий час, коли немає багато людей. Бо зараз, навіть згідно приписів Нацполіції України, одночасно можуть перебувати у храмі двоє, троє людей. Якщо є нагальна потреба, то людина має можливість прийти до храму і просити у священника Причастя.

Деякі священники обговорюють, що якщо люди будуть помирати від коронавірусу, вони вже зараз помирають, а якщо, не дай Боже, їх буде більше, священники повинні будуть причащати людей хворих на коронавірус. Це небезпечно. Прийшовши в лікарню, священник буде змушений самоізолюватися в цій лікарні на якийсь період часу, якщо його пустять туди. І обговорюється питання, бодай якоїсь можливості передачі цих Дарів. У Фейсбуці є ціла гілка для духовенства. Я не знаю, чи бачили ви. Але там святі отці обговорюють це питання. Говорять про те, що можна капсули з-під ліків використовувати. Чи обговорювалося це на Синоді? Чи лише приватно серед священників?

20

Я чув про ініціативи священнослужителів. Але це не обговорювалося на засіданні Священного Синоду.

Це не від нас залежить. Це залежить від тих заходів, які прийняті МОЗ чи українським урядом. І до таких хворих, напевне, не будуть допускати священнослужителів. Але якщо священник, наприклад, все ж таки прийде, йому дозволять, то після він два тижні повинен перебувати на самоізоляції. І тому це питання дуже складне. І зараз ми бачимо, що, слава Богу, ще немає багато хворих, немає такої великої необхідності. Якщо ця необхідність буде, то, звичайно, ми будемо розглядати це питання і будемо ухвалювати відповідні рішення.

Ви говорили про зустріч з Президентом. Чи зустрічалися ви з керівництвом УПЦ (МП)? Тому що там складна ситуація. Дуже багато хворих. Зокрема, Києво-Печерська лавра закрита на карантин. Можливо, трохи краща ситуація, але теж не дуже хороша у Почаївській лаврі.

Моїх особистих зустрічей не було. Тільки в рамках Всеукраїнської ради Церков спільно з Нацполіцією України обговорювалося питання. І Нацполіція, і мер Кличко також проводив зустрічі з Всеукраїнською радою Церков. І там лунали прохання і заклики до всіх, щоб ми як ієрархи Церкви, як духовенство закликали своїх вірних до того, щоб вони утрималися на час святкування Пасхи від відвідування храмів. Але ми бачимо, що деякі Церкви не дослухаються, не дотримуються, навіть не дивлячись на те, що вже бачать, що реально є велика кількість хворих. Це і в Києво-Печерській лаврі, і в інших київських монастирях. І не тільки. Тобто це вже повинно їх спонукати до висновків, що ситуація є критичною.

Поки не було хворих, наприклад, якщо ми візьмемо лютий, коли це було далеко, нас не стосувалося, то і ставилися несерйозно

до цього питання. А коли хворіють священнослужителі, і навіть вже зафіксовані перші смерті, але ми бачимо, що деякі ієрархи Церков знову закликають приходити на Пасху, стояти на вулиці, брати участь в освяченні пасок, я як Предстоятель Православної Церкви України закликаю всіх православних християн утриматися на цей час, бути відповідальними до своїх ближніх, проявляти до них любов. Бо ми можемо пережити одну Пасху таким чином, без особистої участі в таїнствах, без особистої участі в освяченнях. Дай Боже, у майбутньому спільно ще будемо святкувати не одну Пасху, і Господь сподобить нас збиратися разом, спілкуватися, молитися. Але зараз ми повинні бути відповідальними, щоб вийти з цієї ситуації.

Але ось ця відповідальність... В середу пізно ввечері з'явилася інформація від мера Чернівців. Там дуже загрозлива ситуація в регіоні. Серед більше 70 нових осіб інфікованих на коронавірус, четверо священників. І один з них сказав, що наступного дня правитиме службу.

Я вважаю, що це безвідповідально так ставитися до своїх парафіян. Тобто наражати їх на небезпеку. Якщо у нього вже тестовано, що він хворий на коронавірус, він це знає, усвідомлює і йде наражати інших на небезпеку, то я вважаю, що це неправильно. Захворіють всі. Це ж твої вірні. Люди, наприклад, у більшості похилого віку. І ти наражаєш свою паству на небезпеку.

Ви говорили про любов, якої так замало. Але, з іншого боку, разом з коронавірусом до людей прийшла не тільки любов, як страх. Чи любов перемаже страх? І чи, скажімо, страх може привести більше людей до релігії?

Ми бачимо зараз певною мірою паніку. Сіється паніка, страх серед людей. Справді люди перебувають у страху. Але любов перемагає страх. Якщо любов буде панувати серед людей,

то ми побачимо, що поступово цей страх буде зникати. Але людина, яка має страх, повинна покладатися найперше на волю Божу. Тому що, все, що відбувається в нашому житті, відбувається не випадково. Дуже часто Господь посилає певні випробування, щоб ми, пройшовши їх, стали більш духовними та сильними. Ці випробування ми неодмінно пройдемо, ми подолаємо страх. І любов, я вірю, буде панувати серед усіх нас.

Була інформація про те, що благодатний вогонь, який традиційно доставляють з храму Гробу Господнього до Церков по всьому світу, наприклад, російські ЗМІ писали про те, що 18 квітня його доставлять в храм Христа Спасителя у Москві, але передаватимуть в інші храми вже після завершення карантину. Чи плануєте ви брати благодатний вогонь в Єрусалимі цього року?

Вже склалася така благочестива традиція, що кожного року привозять благодатний вогонь з храму Воскресіння Христового, із Кувуклії, Гробу Господнього. В цьому році невідомо, чи ми будемо мати благодатний вогонь. Були певні пропозиції. Але...

В день коли відбувалося це інтерв'ю ніхто не знав, що працівники МАУ готує несподіванку і таки передали благодатний вогонь з Єрусалиму Предстоятелю Православної Церкви України. Детальніше на стор. 67.

Як ви, до речі, вчинили з студентами-семінаристами?

На початку, коли було оголошено карантин, ми усіх студентів Київської православної богословської академії розпустили по домівках. Зараз на території Михайлівського Золотоверхого монастиря перебуває десяток студентів, які співають в хорі і несуть певний послух, але чітко дотримуються усіх вимог карантину.

З МЕРЕЖІ «ФЕЙСБУК» ПИТАННЯ:
чи порадите ви молитву для врятування малого бізнесу під час карантину?

Взагалі в цей час ми повинні всі молитися, навіть не якимись окремими чи особливими молитвами. Молитов є дуже багато. Головне – віра. Якщо в людини є віра в щось, то вона може промовити навіть прості слова молитви, і Господь почує і виконає їх. Тому не потрібно шукати якихось особливих молитов, особливих святих, до яких молитися тільки в певних потребах. Якщо ми будемо мати віру, то побачимо, що ми отримаємо бажане від Бога.

До речі, дуже багато людей вам дякують за те, що ви впровадили карантинні заходи у церквах, всі ці заходи провели заздалегідь, за стійку позицію щодо карантину, обмеження відвідування церков. І запитують у вас (думаю, що не до вас це запитання): коли закінчатися угоди оренди приміщень Києво-Печерської та Почаївської Лавр, і за яких умов їх можна розірвати в односторонньому порядку?

Це вже не залежить від нас. Ці дві національні святині є надбанням українського народу. І Києво-Печерська Лавра, і Почаївська Лавра знаходяться у віданні української держави. І я вірю в те, що Господь сподобить, що в майбутньому ми будемо всі єдині православні в Україні, будемо складати всю повноту єдиної помісної Української Православної Церкви. Прийде цей час. І ці випробування якраз показують, що ми повинні мати єдиний центр керування. Так як зараз маємо свою незалежну, визнану помісну Православну Церкву України, ми ухвалюємо ті рішення, які є корисні для українського народу. Ми не отримуємо якихось вказівок з-за кордону, а ми сідаємо, обговорюємо і приймаємо те, що є корисним. І те, що було ухвалено місяць тому – нас критикували певною мірою, але зараз всі побачили, що Церква ухвалила правильні рішення. І це сприяє тому, що у нас зараз немає, слава Богу, захворювань.

21

ДАНИЛО ГОРБАЧОВ ЗАПИТУЄ:

«Чи планує Православна Церква України запроваджувати лавки у храмах, як це практикується у Церкві Еллади, у Константинопольській Церкві?». Він має на увазі не бокові лавки, які вже існують в багатьох українських церквах, а саме ті лавки, які ми бачимо у грецьких церквах.

Церква не проти того, щоб лавки були у храмі. Але зараз, наприклад, якщо взяти місто Київ, кафедральний собор Михайлівський Золотоверхий, якщо ми поставимо лавки, то втричі або й більше зменшиться кількість тих, хто зможе брати участь у богослужінні. Ми як Церква не проти. Але я думаю, що потрібен час. І з часом будуть лавки у православних храмах.

ЛІДІЯ МЕЛЬНИК ЗАПИТУЄ:

«Чи є діалог Православної Церкви України з Українською Греко-Католицькою Церквою після скандальної заборони патріарха Філарета вірянам УГКЦ звершити прощу до Софії Київської?».

Загалом ми маємо добрі стосунки з Українською Греко-Католицькою Церквою. Останній час ми співпрацюємо, готуємо певну стратегію нашої майбутньої співпраці. Але зараз ми вимушені, як і всі інші, дотримуватися карантину. І тому я думаю, що вже після завершення карантину, завершення пандемії ми продовжимо нашу співпрацю.

Запитують, що ви думаєте стосовно бійки священників в Одесі? Відео у соцмережах розміщував храм Різдва Христового УПЦ КП. Напередодні свята Входу Господнього в Єрусалим там була бійка.

Бачимо, що інколи існують прецеденти, де священнослужителі поводять себе неналежно, так, як це не личить священному сану. І є священнослужителі, які зараз ідентифікують себе по-іншому. Вони не належать до Православної Церкви України. Вони були свого часу заборонені Церквою. І зараз провокують певні непорозуміння, бійки. Але я вірю, що ті, які зараз це чинять, усвідомлять, що чинять неправильно, та інцидент буде вичерпаний. Ми з вами говорили про кількість

парафій, що їх понад 7 тисяч. З часу нашої з вами останньої розмови чи збільшувалася кількість (у зв'язку з коронавірусом, очевидно, не було ніяких рішень), чи були переходи, можливо, якраз збільшилося бажання після того, як в іншій Церкві їх закликали наражатися на небезпеку? Загалом з часу останньої розмови були прецеденти, ще до карантину. Бо зараз ми намагаємося робити все, щоб не було скупчення людей. І тому на час карантину не буде переходів, не буде зібрань. Бо для того, щоб громада визначилася, потрібно провести загальні збори парафії.

Але таке можливо, що якщо вірні іншої Церкви побачать, що їхнє здоров'я там не берегли, а ви чинили правильно...

Давайте не будемо передбачати. Я думаю, що наші громадяни, наші вірні є мудрими, вони все проаналізують, що відбувається зараз, і будуть ухвалювати відповідні рішення.

До речі, патріарх Філарет говорив, що причиною пандемії коронавірусу є одностатеві шлюби. І одна з організацій, яка займається підтримкою ЛГБТ-спільноти, подає на нього позов до Шевченківського суду (є інформація про це) з тим, щоб він спростував свої слова.

Я не хочу коментувати слів патріарха Філарета, тому що це його особиста відповідальність за ті слова, які він озвучив під час інтерв'ю. Ми як Церква виступаємо за сімейні цінності. Зараз певні готуються законопроекти, які є неприйнятними для нашого українського суспільства. Тому що, в абсолютній більшості українське суспільство є проти таких речей. Ми проти того, щоб були якісь гоніння. Але є думка українського суспільства, є думка Української Церкви, яка є непохитною і базується на Священному Писанні. Ми як і говорили, так і будемо говорити в майбутньому тільки правду.

Але, з іншого боку, таким чином ви якусь частину пастви від себе відводите.

Ні, ми нікого не відкидаємо. Я говорив вже неодноразово, що ми всіх приймаємо, тому що кожна людина створена за образом і подобою Божою. Але якщо людина чинить гріх, вона повинна визнати це, покаятися в цьому і отримати прощення від Бога тих провин, які вона вчинила у своєму житті. Тобто ми нікого не відкидаємо, але ми говоримо і називаємо речі своїми іменами.

Головний санітарний лікар України, пан Ляшко сказав про те, що, на жаль, не всі пройдуть випробування Великоднем.

Ми переживаємо такий особливий час, час випробувань хворобою, карантиним. Звичайно, що це для нас важко, але я вірю, що ми пройдемо це випробування з Божою допомогою. Якщо ми будемо покладатися на волю Богу, якщо ми будемо вірними Богові, то неодмінно Господь дасть нам сили здолати ці випробування. Ми пройдемо їх.

І це свято, яке ми будемо святкувати, є найвеличнішим святом у справі нашого спасіння. Це свято повинне надихнути нас на те, що з Божою допомогою ми пройдемо це. Бо Христос також постраждав – пройшов через хрест, через страждання, але воскрес із мертвих, приніс велику радість людству.

Святкуючи Воскресіння Христове, ми повинні надихатися цим, відчувати по-справжньому це духовне піднесення, не дивлячись на певні обмеження. Тому що, ці обмеження повинні спонукати нас ставати кращими, духовнішими, переосмислювати прожите життя і викорінювати те, що було в ньому недобре і зле. І Господь, бачачи наше ревне бажання йти цим шляхом правди, шляхом любові, неодмінно відверне те лихо, яке зараз насунулося на нас.

Розмову вела журналіст Інна Кузнецова.
Програма «Суботнє інтерв'ю»
на Радіо Свобода (18.04.2020 р.).

ТЕТЯНА ДЕРКАЧ
релігійний публіцист

Пандемія коронавірусу ударила не тільки по економіці та соціальних зв'язках. Для Церкви це теж стало викликом. Церковні ієрархи та священники до останнього не вірили в небезпеку пандемії. На державному рівні в різних країнах було примусово введено різного ступеня жорсткі заходи обмежень релігійних потреб. Як в цілому зреагували помісні Церкви на необхідність добровільно-примусової ізоляції? Адже, на думку багатьох єпископів та віруючих, запобіжні епідеміологічні заходи напряду зачіпають сутність віросповідання.

ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ

Постановою Синоду Вселенського Патріархату з 18 березня до кінця місяця припиняються служби в храмах, які, втім, будуть відкриті для індивідуальних молитов. У патріарших та ставропігійних монастирях богослужбовий порядок залишається як було, проте без присутності паломників. З 19 березня для паломників закрито Афон, який вони мали повністю залишити до 20 березня. Монахам Святої Гори заборонено переміщуватись між монастирями, в'їзд-виїзд з Афону – тільки за ліцензією свого монастиря. Співробітники можуть в'їжджати на Афон за запитом та дозволом Священної Епістасії.

ЦЕРКВА І КОРОНАВІРУС: ЗАКРИТІ ХРАМИ, ЛІТУРГІЇ ОНЛАЙН, ОДНОРАЗОВИЙ ПОСУД ДЛЯ ПРИЧАСТЯ

ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ

17 березня опубліковано послання Патріарха Феодора II, який закликав Церкви виконувати приписи урядів тих країн, де вони знаходяться – щоб Церква не стала причиною скандалу.

16 березня АНТІОХІЙСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ

оприлюднив оголошення, відповідно до якого під час Літургій не буде заборон для перебування вірян, проте варто активізувати онлайн-трансляції Літургій. Задля Євхаристії виділяється окремий час для індивідуального спілкування з причасниками. Хворі люди можуть причаститись вдома.

Але ситуація почала суттєво погіршуватись, і 21 березня всі християнські Церкви Сирії та Лівану опублікували заяву, відповідно до якої з цієї дати до невизначеного часу припиняються

всі спільні Літургії, похорони провадяться в цвинтарних храмах у присутності священника та сім'ї померлого без церемоній прощання, а також призупиняються всі позалітургійні церковні заходи.

ЄРУСАЛИМСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ

Позиція Єрусалимського патріархату кілька разів зазнавала змін, відповідно до розвитку загрози пандемії. 5 березня стало відомо, що після поїздки на Святу Землю, коронавірус підчепив 21 паломник з Греції. У Ізраїлі було введено жорсткі заходи, в тому числі щодо паломників: всі, хто прибув з-за кордону, мають проходити двотижневу обсервацію. Зрозуміло, що це одразу поставило хрест на паломницьких турах. Один із паломників пізніше помер. 9 березня за повідомленням трьох християнських конфесій Святої Землі закривається храм Різдва Христового у Вифлеємі. 14 березня вже більшим складом Церков оприлюднено заклик всім громадам притримуватись вимог урядів тих країн, де вони знаходяться.

Наступний реліз – 22 березня – також не демонструє розуміння ступеня загрози. Там сказано, що громади храму Гробу Господнього продовжують свою богослужбову діяльність, проте керуючись приписами Міністерств охорони здоров'я Ізраїлю. Настанови такі: утримуватися від зібрань більше 10 чоловік в одному і тому ж місці, і в той же час в храмі; дотримуватись мінімальної відстані 2 м між кожною людиною; уникати фізичного контакту зі святинями та облаченням священників. 26 березня представники трьох християнських Церков, які служать в храмі Гробу Господнього, оголосили своє рішення з організації паломників: служби проводитимуться як раніше, кількість присутніх має бути знижено відповідно до рекомендацій влади. Храм буде відкрито лише на час Літургій (його закрили самі представники Церков). 29 березня Патріарх Єрусалимський Феофіл оголосив про звільнення орендарів церковної нерухомості в Єрусалимі від орендної плати протягом 2020 року.

РОСІЙСЬКА ЦЕРКВА

Російська Православна Церква, яка славиться своїми фундаменталістськими настроями апокаліптичного напрямку, до останнього

Храм Воскресіння Христового у Єрусалимі.

відтягувала свою позицію щодо карантину. І лише рішучі дії влади примусили Моспатріархію визначитись. До того ж не варто забувати фактор Патріарха Кирила, який дуже чутливо ставиться до свого здоров'я. Проте не обійшлося без сплесків протесту.

17 березня опубліковано затверджену Патріархом Кирилом інструкцію для Московської єпархії. Відповідно до неї після кожного причасника лжицю необхідно витирати просякнутим спиртом платом та після занурювати у воду; запивку подавати в одноразовому посуді, антидор роздавати в гумових рукавичках, Чашу цілувати не рекомендовано, при цілуванні ікон, Євангелія та хреста після кожного цілування необхідно проводити дезінфікуюче протирання. Також там є багато інших богослужбових рекомендацій. Але питання про закриття храмів та припинення відкритих богослужінь не стоїть. Рішенням Синоду РПЦ від 18 березня цю інструкцію рекомендовано застосовувати у всій РПЦ. Причому, з одного боку, в самій інструкції говориться про необхідність виконання приписів, з іншого, рішенням Синоду її дозволено застосовувати по благословенню архієреїв в тих єпархіях, де виявлено хворих або є загроза епідемії.

У Троице-Сергієвій Лаврі відбувся бунт проти постанови Синоду, монахи дружно виступили за збереження існуючої богослужбової практики. Жодної дезінфекції лжиць, хрести можна цілувати, як і руку священника під час благословення. Проти цього рішення виступив духівник Лаври, але його піддали цькуванню. А 20 березня відбувся Духовний собор Лаври, де було розглянуто інструкції Патріарха Кирила та схвалено звернення до братії, працівників, парафіян та паломників. Лавра закликала всіх парафіян Лаври та паломників не боятись, відвідувати богослужіння та причащатися Святих Тайн. Тобто жодних змін в богослужбову практику лаврські насельники вносити не збираються, незважаючи на інструкції з патріархії.

А от Псковсько-Печерський монастир був більш свідомим. Спочатку 16 березня місцева преса з посиланням на насельника монастиря повідомила, що обитель керуватиметься настановами Священного Синоду РПЦ, закриватись не буде, проводитиметься дезінфекція кивотів для ікон, до яких прикладаються віряни, використовуватимуться одноразові стаканчики для запивки. Богослужіння проводитимуться в стінах Михайлівського собору. А 20 березня було розповсюджено відеозвернення настоятеля монастиря, митрополита Псковського та Порхівського Тихона (Шевкунова), який взагалі закликав прочан до 2 квітня тимчасово утриматись від відвідин монастиря, і оголосив, що всі паломницькі та туристичні поїздки призупинено. Митрополит Тихон видав повідомлення про припинення відрахування єпархіальних внесків в його єпархії за квітень.

За інформацією з відкритих джерел, Патріарх Кирил 22 березня провів службу в храмі в Передєлкіно, поруч з власною резиденцією, застосовуючи величезні заходи самобезпеки. Під час причастя єпископ з головною чашею дезінфікував лжицю майже після кожного причасника. Через очікування серйозної ситуації в Москві та Санкт-Петербурзі місцева влада видала доволі жорсткі приписи для релігійних організацій. Далі події нагадували битву титанів – РПЦ та світського керівництва міст-мільйонників.

Патріарх Кирил звершує об'їзд Москви з іконою «Умиління».

ГРУЗИНСЬКА ЦЕРКВА

Грузинська Церква вкотре продемонструвала свій надлишковий консерватизм. Відповідно до офіційної заяви патріархії від 15 березня вірянам рекомендовано не виїжджати закордон, дотримуватись гігієнічних настанов, а хворим сидіти вдома (нагадаємо, інкубаційний період коронавірусу від 6 до 14 днів, люди можуть бути вірусоносіями без симптоматичних проявів). Віряни мають пити більше святої води, читати Ісусову молитву та «Господи, помилуй». Богослужіння відбуватимуться як звично, але допускається подання запивки після причастя з окремого посуду. Після Літургій вулиці окроплюватимуться святою водою, за благословенням Патріарха Іллі II в храмах щонеділі битимуть в дзвони та співати окремі молитви. За потреби можна викликати священника додому. 20 березня Священний Синод ГПЦ після семигодинної дискусії оголосив свою додаткову позицію. Сказано про неприпустимість думати, що вірус може передаватись з однієї спільної

Собор Святої Трійці. Тбілісі, Грузія.

Вірні моляться на вулиці з дотриманням дистанції. Тбілісі, Грузія.

лжиці, та відмовлятись від причастя традиційним способом.

25 березня Грузинська патріархія випускає нову заяву, в якій назвала заборону відвідувати храми тим, хто цього найбільше потребує, злочином проти Бога. Патріархія нагадує, що між віруючими в храмі має зберігатись дистанція в 2 м, на вулиці – 1,5 м. Припустимий розподіл віруючих на різні дні тижня задля запобігання скупчення, в невеличких церквах рекомендовано проводити богослужіння на вулиці. Проте в ГПЦ радикально виступили проти зміни процедури причастя однією лжицею з однієї Чаші: хто відмовляється від цього порядку – відмовляється від Спасителя.

СЕРБСЬКА ЦЕРКВА

Сербська Церква вже під час пандемії в Європі проводила велелюдні мітинги в Чорногорії. Кількість протестувальників сягала близько 200 тисяч осіб (за даними СПЦ). Це дало привід для пропагандистських маніпуляційних тверджень, що ці заходи начебто не призвели до жодного зараження коронавірусом. Проте 13 березня чорногорська влада заборонила всі багатолюдні акції, після чого стало відомо про перших хворих на Covid-19. 16 березня Священний Синод СПЦ видає прес-реліз, в якому лише рекомендує виконувати вимоги лікарів, не піддаватись

паніці та молитись. Про жодні богослужбові обмеження не згадується. У релізі Причастя названо «унікальним засобом для безсмертя», який пропонує Церква.

21 березня Патріарх Іриней звертається до віруючих та закликає духовенство Белград-Карловацької архієпископії слідкувати за тим, щоб відповідно до рішень влади не було зібрань більше 5 осіб. Тобто весь інший богослужбовий порядок зберігався як і раніше, в тому числі і Причастя. Це призвело до звинувачень в тому, що СПЦ порушує норми карантину. У відповідь 23 березня з'являється новий прес-реліз Священного Синоду з повідомленням, що на Літургії слідкують за відстанню між вірними та обмеженням у 5 осіб. Проте оголошено, що держава не має права втручатись у внутрішній богослужбовий порядок. При цьому СПЦ всю відповідальність за можливі ускладнення зі здоров'ям покладає на самих віруючих, які приходять добровільно до храмів та беруть участь у таїнствах у той спосіб, який пропонує Церква. Причому напередодні стало відомо про те, що 71-річний єпископ Валецький Мілутін (Кнежевич) і два священники з його єпархії з симптомами коронавірусу госпіталізовані в белградську інфекційну лікарню. 28 березня – ще один реліз про необхідність виконання вимог держави про богослужіння без присутності віруючих, які можуть слідкувати за ними за допомогою трансляцій. Проте Церква не зупинить Літургії та причастя віруючих. А 30 березня стало відомо про смерть митрополита Валецького – першого православного єпископа, який помер через коронавірус.

Храм святого Марка в Сербії.

Страсна п'ятниця в Бухаресті, Румунія.

РУМУНСЬКА ЦЕРКВА

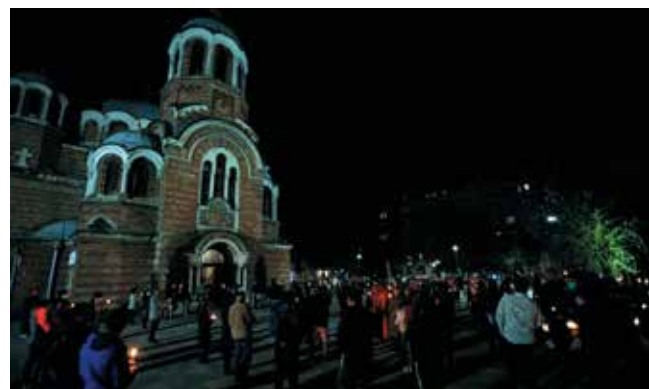
У Румунській Церкві теж не одразу усвідомили загрозу пандемії. 27 лютого канцелярія Священного Синоду публікує перший прес-реліз, який, як можна здогадатись, є наслідком прохань держави. Воно стосується «тих, чия віра слабка», і тезово його можна звести до наступного: через святу Євхаристію заразитись не можна, тому причащення з однієї Чаші та однією лжицею залишитись як раніше. Але для слабких у вірі можна змінити порядок: причастя – не з однієї спільної лжиці, а з власної ложки причасника, принесеної з дому. Крім того, слабкі у вірі, які бояться цілувати ікони в храмі, можуть робити це вдома. Але пастирі мають пояснювати слабким у вірі, що це лише тимчасові заходи заради ікономії щодо таких слабких у вірі.

Пізніше, 16 березня канцелярія Священного Синоду РумПЦ оприлюднила інструкцію для парафій та монастирів, зміст якої зводиться до двох принципів: слухатись порад лікарів, виконувати вимоги держави – але ті, які не порушують релігійну свободу та права віруючих. Храми залишатимуться відкритими, проте задля уникнення скупчення людей рекомендовано Літургію транслювати через гучномовці або служити на відкритому повітрі. Про «технологію» проведення причастя нічого не сказано. 18 березня оприлюднено оновлення до цієї інструкції: всі Літургії мають відбуватись лише на вулиці, за участі не більше 100 осіб та з дотриманням між ними дистанції не менше 1 м. Зі зростанням темпів зараження, РумПЦ дозволила окремим єпископам неофіційно популяризувати режим самоізоляції, прирівнюючи його до затвору та аскетичного подвигу, в якому треба каятись

у гріхах. Канадські єпископи РумПЦ, вимушені дотримуватись більш жорстких правил карантину та закрити свої храми, також просували режим «соціальної дистанції» як час для віруючих переглянути свої пріоритети. Останню інструкцію щодо дії РумПЦ в умовах коронавірусу оприлюднено 22 березня після консультацій з МВС Румунії (режим надзвичайного стану в країні введено ще 16 березня). Відповідно до неї всі Літургії проходитимуть без участі вірян, храми відкриватимуться лише для особливих випадків (хрещення та вінчання за участі до 8 осіб, а також відспівування померлих). Вірянам рекомендовано тримати зв'язок зі своїми священниками, які можуть приходити додому для Сповіді та Причастя.

БОЛГАРСЬКА ЦЕРКВА

Дуже консервативна Болгарська Церква до останнього не оголошувала своєї синодальної позиції з коронавірусом, що примусило Національне оперативне управління Болгарії запросити зустріч зі Священним Синодом на 23 березня. До цієї дати всі протиепідемічні заходи в БПЦ обмежувались усними вказівками окремих митрополитів своїм вірянам у випадку відчуття хвороби залишатись вдома. Храми були відкриті для відвідувачів богослужінь. Патріарх Неофіт, який 10 березня видав для використання в Софійській митрополії розпорядження про нерозповсюдження вірусу через Причастя, служив в храмі в оточенні десятків віруючих, які щільно стояли в черзі і цілували хрест. На усні прохання представників держави до Священного Синоду, сформувані свою позицію та опублікувати їх, в БПЦ з відповіддю принципово зволікали. Ситуацію погіршив політичний скандал,

Пасхальне богослужіння у Софії, Болгарія.

коли президент Болгарії частково наклав вето на закон про надзвичайний стан через пандемію, мотивуючись тим, що «голод може перемогти страх». Неофіційно БПЦ через свій єпископат заохочувала вірян до дотримання режиму самоізоляції. Так, митрополит Старозагорський Кипріан назвав обмеження не відмовою від богослужінь, а внутрішньою жертвою заради збереження здоров'я ближніх. Проте БПЦ і наразі зберігає певні протестні настрої навіть після зустрічі з представниками влади: відповідно до останнього рішення Синоду від 30 березня храми залишатимуться відкритими для всіх бажаючих бути на Літургії, Причастя подаватиметься в незмінному вигляді, віруючі мають в храмах бути в захисних масках та дотримуватись встановленої дистанції, хрещення та вінчання проводитимуться за участі обмеженого числа присутніх відповідно до норм, похорон – на могилі в присутності найближчих членів родини. Всю увагу приділено заходам дезінфекції.

КІПРСЬКА ЦЕРКВА

Хронологія прийнятих Кіпрською Церквою рішень щодо уникнення пандемії дуже цікава. Перші два випадки захворювання на коронавірус на Кіпрі було виявлено 9 березня. 11 березня відбулось засідання Священного Синоду Кіпрської Церкви, на якому вирішено наступне: через святе Причастя вірус не може передаватись, альтернативні думки – богохульство. Багатовіковий досвід служіння в інфекційних лікарнях свідчить, що жоден священник не заразився. Отже, храми не закривались, порядок надання Причастя не змінювався, лише запропоновано посилення санітарних заходів. 15 березня Священний Синод закликав віруючих утримуватись від відвідування Літургії до 10 квітня, при цьому «утримання від Літургій і таїнства святого Причастя протягом трьох тижнів не повинно важко позначатися на совісті нашої пастви». 17 березня Архієпископ Хризостом розсилав духовенству внутрішній циркуляр, в якому дозволяє проводити Літургії з мирянами, яких має бути не більше 10 осіб. У випадку перевищення ліміту необхідно закривати двері храму. Причастя і надалі відбуватиметься як завжди. Низка кіпрських митрополитів (Морфський, Кіккський та Лімасольський) ігнорують припис Архієпископа, заохочуючи віруючих приходити в храми як раніше. Це можна пов'язати з позицією

самого Хризостома, яку він виклав 22 березня в своєму інтерв'ю грецькому виданню «Катімеріні»: в Церкві припустимий плюралізм думок, а не диктатура, і кожен єпископ може приймати власне рішення, якщо з цього приводу немає синодальної постанови.

23 березня кіпрська влада анонсує закриття всіх храмів та заборону їх відвідування з 24 березня по 13 квітня та обмеження нетермінових пересувань з 18:00. На порушників карантину обіцяно накладати штрафи. 24 березня Кіпрська Церква оголошує про скасування святкових богослужінь в церкві Богородиці Фанеромені 25 березня та в соборі Іоанна Богослова (кафедральний собор Кіпрської архієпископії) 1 квітня.

24 березня один з «бунтівників», митрополит Лімасольський Афанасій, відслужив велелюдну Літургію в кафедральному соборі ікони Богородиці «Всецариця-Пантанасса». Це викликало зацікавленість з боку поліції, яка оголосила про проведення розслідування щодо порушення єпископом умов жорсткого карантину, введеного владою країни. Адже задля проведення Літургії за участі мирян Афанасій переніс її початок з 18:00 (години початку тотального карантину) на 16:00 і формально «встиг».

ЕЛЛАДСЬКА ЦЕРКВА

Перший прес-реліз від Священного Синоду на тему захисту від коронавірусу вийшов з березня і не містив жодних обмежень щодо звичного богослужбового порядку (окрім санітарних порад). З 9 по 11 березня відбулось ще одне

Софійський храм у Салоніках, Греція.

засідання Синоду, яке окутане таємницею. Перелік розглянутих питань не включав в себе розгляд проблеми коронавірусу. Проте 10 березня в грецькій пресі з'явилися певні матеріали, відповідно до яких була заява Синоду 9 березня, що через причастя вірус передаватись не може, і всі віруючі знають, що під час жодних пандемій таких випадків не було. Проте на офіційному сайті ЕПЦ такого документу знайти не вдалось. Це рішення Синоду викликало хвилю роздратування з боку медиків, які навіть закликали до судових позовів проти ЕПЦ. 11 березня опубліковано реліз засідань Священного Синоду ЕПЦ, в якому підтверджено бажання не закривати храми та не припиняти Євхаристію в них. Збоку елладських єпископів теж з'вились палкі промови на підтримку рішення Синоду. З 16 березня в Греції було зупинено всі богослужіння до 30 березня. Після зустрічей з представниками МОЗ Греції 16 березня Синод Елладської Церкви оголосив свою оновлену позицію у зв'язку з карантинном, яка, втім, не відтворює всіх вимог держави. Вирішено призупинити всі богослужіння, крім недільних, які зазвичай відбуваються між 7 та 8 годинами ранку, до 11 квітня. Похорони провадити лише в присутності близьких, поминки лише на могилах. У монастирях служитимуть без прочан. При цьому храми не закриватимуть для індивідуальних молитов. 29 березня оголошено про зібрання синоду 1 квітня в режимі телеконференції.

Проте далеко не всі єпископи ЕПЦ погодились виконувати ці приписи. 21 березня мер грецького міста Кітіра віддав розпорядження арештувати митрополита Кітірського та Антикітірського Серафима, який попри заборону служив у відкритому для всіх віруючих кафедральному соборі міста та наказав бити у дзвони. На момент затримання митрополит пояснив, що не знав про циркуляр, що забороняє богослужіння. На місці було складено протокол, єпископа відпустили, пригрозили притягти до суду та передали дані про пригоду до прокуратури. Після цього в Кітірській митрополії було скасовано всі богослужіння. Аналогічний випадок стався 29 березня: місцевий житель зателефонував на гарячий номер та повідомив про священника, який, порушуючи режим карантину, причащав віруючих. Священника було заарештовано.

26 березня стало відомо, що 4 грецькі адвокати подали до суду позов до держави, в якому просять скасувати заборонні карантинні заходи з вимогою припинити богослужіння та закрити храми. Це, на думку позивачів, протиричить Конституції та обмежує права віруючих. Крім того, таке рішення має право прийняти лише Священний Синод Елладської Церкви, але аж ніяк не держава. Розгляд справи призначено на 5 травня.

26 березня Архієпископ Афінський Ієронім направив листа міністру освіти Греції з проханням дозволити проводити богослужіння в храмах за закритими дверима, а також в монастирях, оскільки братія там і так живе однією громадою. Також він просив надати дозвіл проводити похорон в храмах за межами кладовищ, оскільки на більшості кладовищ храмів немає. Також Священний Синод звернувся до держави з проханням компенсувати її співробітникам фінансові втрати через закриття храмів.

1 квітня на засіданні Синоду ЕПЦ було прийнято постанову, в якій було заборонено давати коментарі в ЗМІ будь-кому, окрім митрополита Навпактського Єрофея. Церква закликала вірних залишатись вдома до 11 квітня, пояснила вимушену відмову від Причастя відповідними місцями Писання та промовами святих отців та нагадала, що через Євхаристію не може передаватись зараження. Нарешті, Синод прийняв безпрецедентне рішення про торжественне звершення пасхальних богослужінь у день віддання Пасхи 26-27 травня 2020 року.

АЛБАНСЬКА ЦЕРКВА

12 березня відбувся Священний Синод АПЦ, де постановили рекомендувати уникати фізичних контактів віруючим між собою та з освяченими предметами. До 3 квітня було призупинено здійснення всіх щоденних служб. Молитви та прослуховування служб відбуватиметься вдома за рекомендованим переліком радіостанцій. Проте храми не закриватимуть для приватних молитов. Таїнство Сповіді проходитиме з дотриманням заходів безпеки, в тому числі через дотримання дистанції. Недільні Літургії проходитимуть, причастя відбуватиметься у звичному режимі. Синод не відповів прямо на питання, чи можливе

зараження під час процедури причастя, але коротко зауважив, що «святе Причастя – джерело життя та зцілення». Старшим людям, дітям та людям з погіршеним станом здоров'я краще залишатись вдома та слухати Літургії по радіо.

17 березня опубліковано додаткове роз'яснення, що храми будуть відкриті без проведення богослужінь, а лише для приватних молитов. Літургії будуть здійснюватись за закритими дверима в невеликих храмах, в Тирані богослужіння проводитимуться в каплиці Пресвятої Трійці при резиденції Синоду з онлайн-трансляцією на радіо та в інтернеті.

ПОЛЬСЬКА ЦЕРКВА

7 березня відбулось засідання Священного Синоду ПАПЦ, на якому вирішено, що через Євхаристію віруси не передаються, а віра творить чудеса («Божественна Євхаристія – це вогонь, який спалює все зло», наводиться цитата з Євангелія (Мк. 16:18). Богослужіння відбуваються як завжди, тільки рекомендовано проводити додаткову дезінфекцію ікон та інших храмових святинь (очевидно, що це пов'язано з можливістю цілування).

ЦЕРКВА ЧЕХІЇ ТА СЛОВАЦЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Особливість цієї Церкви в тому, що вона існує на території двох країн: дві єпархії – Празька та Оломоуцько-Брненська – в Чехії, і ще дві – Пряшівська та Михалівсько-Кошицька – в Словаччині. Ці обставини, очевидно, і завадили ПЦЧЗС прийняти спільну консолідовану синодальну позицію. На даний момент існує з інструкції, які застосовуються в кожній єпархії окремо – відповідно до місцевих обставин та власних вподобань єпископів.

6 березня словацьке МВС порекомендувало релігійним організаціям максимально обмежити богослужіння та використання літургічних предметів. 10 березня на офіційному сайті словацької «половини» ПЦЧЗС оприлюднено заяву щодо коронавірусу, підписану Ростиславом, Архієпископом Пряшівським (він же – Предстоятель ПЦЧЗС) та архієпископом Михалівсько-Кошицьким Юрашем. У ній оголошено, що Євхаристія не представляє жодної загрози здоров'ю, а тому порядок її отримання не буде змінено навіть під час пандемії. Ті ж маловірні, хто боїться причащатися зі спільної лжиці, мають

звертатися до своїх духівників за допомогою укріпитись у вірі. Те ж стосується і цілування ікон: в ПЦЧЗС заперечили можливість передачі вірусу через такий спосіб шанування. Але маловірні можуть і не цілувати, висловлюючи пошану іконам іншим безконтактним чином. Ця позиція ПЦЧЗС викликала роздратування прем'єр-міністра Словаччини Петра Пеллегріні, який її назвав «егоїстичною відданістю традиції». Він пригрозив переслідуванням, якщо в Церкві не змінять свої настрої та будуть продовжувати становити суспільну загрозу. Це змусило двох авторів церковної заяви скоригувати свою позицію: 11 березня на тому ж сайті з'явився новий текст. У ньому головним чином висловлено образи на владу та хейтспічі голови словацького уряду, висловлено вимогу отримувати державні приписи відповідно до закону, а не телефоном. Тобто, фактично, всю відповідальність за коригування позиції Церкви покладено на «погану» та безвідповідальну державу. Однак підписанти вимушені були оголосити про продовження літургічної діяльності за зачиненими дверима без присутності мирян. Таїнства будуть доступні віруючим в індивідуальному порядку за домовленістю зі священником. Відповідно до приписів органів охорони здоров'я провадитимуться лише необхідні обряди (скоріш за все, маються на увазі поховання або хрестини, меншою мірою вінчання, оскільки в піст вони не здійснюються). Церемонії організуються на відкритому повітрі за участі груп з якомога меншою кількістю учасників. При цьому люди, що не належать до однієї сім'ї, мають тримати дистанцію в 1,5 м, утримуватись від фізичних контактів. Термін дії цих обмежень встановлювався до 23 березня, після чого вийшло оголошення, що обидві декларації – від 9 березня та від 11 березня – залишаються в силі до подальшого повідомлення. Тепер переходимо до Чехії. На відміну від консолідованої позиції «словацьких» єпархій ПЦЧЗС, «чеські» єпархії не продемонстрували одностайності, і керівництво кожної з них видало власні настанови, які діють в межах кожної такої єпархії.

13 березня архієпископ Празький нагадав своїм підлеглим та пастві, що на території Чехії його Церква має державний статус, і її права закріплено в Конституції, а тому на Церкву розповсюджуються

всі обмежувальні приписи держави. У даному випадку мова йде про дотримання ліміту людей в храмі не більше 30 осіб одночасно. Після прийняття чеською владою більш жорстких обмежувальних рішень Празька архієпископія 18 березня оприлюднила доповнення до перших правил, де наказувала звершувати служби лише в присутності священників та причту, а всі таїнства (в тому числі Причастя) звершувати за місцем проживання віруючих. Ще одна «чеська» єпархія ПЦЧЗС – Оломоуцько-Брненська – також не стала вступати в конфлікт з владою та 12 березня на єпархіальному сайті опублікувала свою власну настанову. У ній єпископи нагадують, що потрібно віддавати Богу Богове, а кесарю – кесарево, і що начальники – слуги Божі, які не дарма носять меч. І щоб Церква не стала предметом скандалу та спокус та не отримала звинувачень у неповазі до протиепідеміологічних рішень держави, необхідно виконувати всі приписи влади. Літургії звершуватимуться лише в присутності священника та причту. У випадку необхідності проведення обрядів, присутні мають бути в масках та підтримувати дистанцію в 1,5 м. Нагадаю, що це єпархія, вікарний єпископ якої Ісайя (Сланінка) співслужив Предстоятелю ПЦУ в Києві, що не спричинило його синодального засудження.

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА УКРАЇНИ

Для молоді автокефальної Церкви пандемія – перше сильне випробування, і можна констатувати, що в цілому в ПЦУ до зміни зовнішніх обставин адаптувались досить спокійно, не впадаючи

Поминання вірян, які подали церковні записки в режимі онлайн. Михайлівський Золотоверхий собор, Київ.

в апокаліптичну паніку. У першій інформаційній заяві від 12 березня прес-служба Київської митрополії ПЦУ не стала вигадувати колесо і послалась на досвід інших помісних Церков, який можливо використовувати і в Україні. Мова йде про припустимість вшановувати ікони та інші храмові святині без цілування, в храмі уникати фізичних контактів (в тому числі зі священниками під час благословення), використовувати для запивки одноразовий посуд, або просто обійтись споживанням антидору. На думку прес-служби, за дотримання цих заходів немає підстав обмежувати Богослужіння. Замість дискусії про знезаражувальні властивості Євхаристії було обережно згадано про ставлення до неї як до таїнства, що подається «на зцілення душі і тіла», а не як до споживання їжі.

На засіданні Священного Синоду 17 березня було затверджено практичні настанови для єпископату, духовенства і вірних. Оскільки влада утримувалась від закриття храмів, то для вірних ПЦУ запропоновано дотримуватись встановленої медичними нормативами кількості осіб в храмах (не більше 10). При запровадженні державою посиленних обмежень тимчасово можна проводити богослужіння без участі мирян, яким запропоновано спостерігати за Літургією онлайн. Храми відкриті протягом дня для особистих

молитов, в храмах застосовуються всі необхідні заходи дезінфекції. Дозволено утримуватись від цілування ікон та фізичного контакту зі священником під час благословення. Причастя допустимо подавати у різний спосіб, в тому числі в руки за умови виконання правил споживання Причастя. Для запивки можна використовувати одноразові стаканчики або споживати лише антидор. Також є інші вже традиційні поради щодо ліміту присутніх та соціальної дистанції. Відповідно до цього рішення Синоду 19 березня опубліковано і нові практичні настанови. Останній офіційний документ – рішення Синоду від 24 березня, в якому повідомляється про встановлення більш суворих карантинних обмежень в державі, що вимагає коригування і церковного життя, а саме: проведення Літургій без мирян, Сповідь та Причастя здійснюються вдома на прохання віруючих, при цьому священник має вжити заходи санітарного захисту (маска, бахіли тощо). Відмінністю позиції ПЦУ щодо Євхаристії є схвалення такої богослужбової практики, при якій би «Таїнство і Церква не піддавалися безпідставній ганьбі від зовнішніх». На думку автора, вона на даний момент є найоптимальнішою.

УПЦ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

18 березня священний Синод УПЦ МП оприлюднив звернення до вірян. Так, храми залишатимуться відкритими для вірян кількістю не більше 10 осіб (якщо більше 10 осіб – проводити богослужіння на вулиці з дотриманням санітарної відстані між ними), храмові святині можна цілувати з подальшою їх дезінфекцією, Сповідь та Причастя допустимо проводити протягом всього дня, запивку подавати в одноразовому посуді. І, звичайно, кожного дня бити в дзвони. Тобто, на УПЦ МП дію інструкції РПЦ з більш жорсткими заходами попередження зараженню не розповсюджено. Деякі єпископи УПЦ МП в коментарях наголошували, що рішення Синоду не є імперативом та залишає для духовенства простір для творчого підходу, яке і буде нести весь тягар відповідальності за свої рішення. А якщо через порушення карантинних заходів трапиться летальний випадок, в УПЦ МП пригрозили судитися з усіма, хто захоче «на горі людей розіграти релігійну карту». При цьому Президент

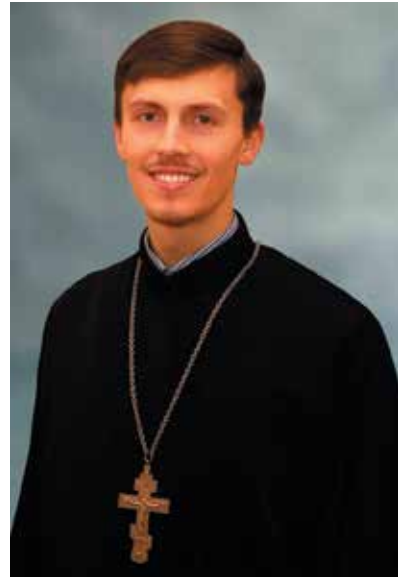
України Володимир Зеленський оголосив про підготовку програми «Великдень вдома», що теж викликало невдоволення духовенства та віруючих.

Нагадаємо: 13 квітня мер Києва Віталій Кличко заявив, що Києво-Печерська Лавра згідно з рішенням комісії з надзвичайних ситуацій столиці закривається на карантин. У лаврі виявили понад 100 інфікованих коронавірусом. 21 квітня закрили на карантин також і Почаївську Лавру. 17 квітня прес-служба Києво-Печерської Лаври повідомила, що через коронавірусну інфекцію помер монах Никодим, який «недавно надійшов до Лаври зі Свято-Духова скиту Почаївської Лаври». Це вже третя смерть від Covid-19, зафіксована в цій релігійній установі.

Великдень у Свято-Успенській Святогірській лаврі. Святогірськ, Донецька область.

Можна констатувати, що в православному світі немає єдності і в питаннях ставлення до жорстких карантинних заходів, впроваджених владою. Те, що припустимо в одних Церквах, в інших називається злочином перед Богом, втручанням держави у справи Церкви або грубим порушенням прав віруючих. Одні Церкви, будучи державними, готові конфліктувати з власною світською владою, інші ж в умовах перебування у відверто секулярних державах змиряються з заходами безпеки, які суттєво обмежують повсякденне церковне життя. Зрозуміло лише одне: з цієї позаштатної ситуації всі Церкви вже вийдуть іншими – з новим досвідом та травмами.

СВЯЩЕННИК АНДРІЙ ГРИГОРАШ
клірик Свято-Покровського храму
Солом'янського району м. Києва

ІСТОРІЯ ДОБИГАЄ КІНЦЯ

Ми – ті, які себе називають християнами. У дні Страсного тижня ми переймаємося прикінцевими подіями з життя Ісуса Христа. Часто ці переживання коливаються по амплітуді від природньої нечутливості до крайньої чуттєвості. Про першу категорію не варто й говорити, бо тут все ясно, точніше природньо. А що там в інших?

Останнім часом в мережі можна часто зустріти пости про хресні страждання Христа з відвертими картинками насильства, взяті з епізодів епічного фільму «Страсті Христові» (2004) Мела Гібсона. Я не згоден ні з автором фільму, ні з авторами подібних дописів, мовби Пасха полягає в страстях, а спасіння – у кількості пролитої крові. Мел Гібсон розставляє

ХРИСТОС МІЖ РЕЖИСЕРАМИ

не ті акценти в незвичайній історії людського визволення. Можливо через те, що його віра визначає більш чуттєве сприйняття страждань Ісуса Христа чи акцентування уваги на цьому. Безперечно, геніальний Мел Гібсон, можливо, якнайправдивіше передав торттури, завдані Христу, але вони не дають відповіді на питання спасіння.

Не заперечую того, що все саме так могло відбуватися. Проте я не хочу вірити в Бога, Котрий помирає, адже християнство – це не маніфест страждань з його фаталізмом, навіть якщо вони і мають місце у земному житті. Можна заперечити, що це і не було завданням фільму, адже й сама назва свідчить про його ціль, і кінцівка фільму вказує на альтернативу у кількaseкундній появі воскреслого Христа. Але на цьому все закінчується. Інтригуюче? Так. Але хіба нам нецікаво, що там далі?

А далі – інший епічний фільм Кевіна Рейнольдса «Воскресіння» (2016). У ньому там, де Гібсон закінчує, Рейнольдс тільки починає і з позиції головного героя – невіруючого (у нашому, християнському, розумінні) трибуна – демонструється еволюція віри. Трибун незгоден повірити в те, що бачать його власні очі, бо очі – це чудовий інструмент для експериментальної перевірки на об'єктивність реальності. Адже хіба не в цьому вся антирелігійна критика? Не бачу, отже не вірю. А трибун, на його превелике здивування, бачить.

Що? Ні. Кого? – Людину. Людину, котру він вбивав і бачив померлою – тепер зустрів живою.

Так, у «Воскресінні», як і в «Страстях», також присутні емоційні та важкі сцени, але вони служать радше фоном, котрий нагадує нам, у якому форматі взаємовідносин існує цей світ – інтриг, заздрощів, обману, блуду і ненависті. Тому Христос, прийшовши з пропозицією Царства Божого, але у всьому солідаризувавшись з нами, відчув як член суспільства царство кесаря, світ зі своїми принципами, що намагається існувати автономно від засад буття духовного світу. Тож Бог, входячи у це деструктивне середовище, у будь-якому випадку приречений на смерть. Проте з цього історія лише починається.

Творці фільму «Воскресіння» без кривлянь і фантазії спромоглися передати абсолютно нетривіальну подію. По-перше, вибір Кліффа Кертиса на роль Іешуа вважаю більш ніж вдалим і доволі незвичним. Вдалим, бо зовнішність актора добре передає анатомічні особливості типового представника східного народу, а незвичним, бо ми всі жертви медійної культури, яка нам нав'язала голлівудський образ Спасителя.

Христос Рейнольдса не модель, на відміну від Гібсонівського, а, по-друге, і не фокусник з умінням несподіваної появи. Доказом цього слугує геніальна режисерська і, очевидно, операторська, робота з природніми світловими ефектами, де невидима присутність Христа поряд з Марією Магдалиною на її допиті передається через гру сонячних променів. Те саме стосується і вознесіння Христа на небо, котре відбувається в момент появи сонячного диска на обрії. І ніякої тобі фантастичності і нереальності.

Ці мої матеріалістичні аргументи зовсім не заперечують імовірності надприродних вчинків Бога. Але справжній Бог у Своїй всемогутності і всеспроможності настільки скромний, що долаючи рамки природної обумовленості, в той же час не руйнує їх, а долає, стає над усією фізикою і натурою. Я солідарний з почуттями скептичного трибуна, бо це абсурдно на перший погляд, матеріальний погляд. Я солідарний з почуттями євангельського чоловіка, сина якого зцілив Христос. Я солідарний з почуттями багатьох християн та рештою людей, які шукають Бога і долають цей шлях у постійних коливаннях від численних сумнівів до радості

Поряд з цим, ця стаття – застереження нам не вдаватися в емоційну та релігійну екзальтацію, котра лише відводить від реальності. Христос Сам попереджав про це: «Дочки єрусалимські! Не плачте за Мною, а плачте за собою і за дітьми вашими» (Лк. 23:28). Події Страсної п'ятниці – не вирок, а заклик до переосмислення стосунків з Богом, людьми і всім творінням. Це нагадування, що може трапитися і трапляється у випадку зради справжніх стосунків. І це пропозиція з обіцянкою, що гарантовано виконається – вічне, справжнє, реальне життя у всій його повноті тут і вже. Адже ми саме так і хочемо?

Я вірю такому Богові, хоч і свідомий власного невірства і страху перед випробуваннями. Але я вірю, що Христос впіймає мене, коли я шукатиму Його, як шукав його герой стрічки «Воскресіння», як шукає Його безліч спраглих Життя. Тож чекай, Господи, ми вирушаємо у дивовижну мандрівку у пошуках Тебе.

Лови нас!

миттєвих засвідчень правдивості віри. Торттури мусять бути – більші чи менші – бо вони системний інструмент цього світу. Але вони минулі, бо далі рятівна смерть, смерть у нове життя, життя з Христом. Христос же знешкоджує деструктивну дію людської сваволі, що розриває зв'язок з Життям і породжує руйнівні наслідки – страждання, хвороби, смерть.

Зрештою, ця стаття не має на меті критику Мела Гібсона, бо він зробив свою справу і зробив її добре, як і не дифірамби Кевіну Рейнольдсу, хоч і він зробив не менш геніальну річ. Обидва фільми вимагають перегляду і осмислення. Обоє їх потрібно розглядати як взаємодоповнюючі. Проте цю незвичайну подію варто оцінювати не лише у призмі кількох фільмів чи навіть кількох євангелій, а насамперед через власну участь у ній за допомогою Церкви як середовища Христової присутності поміж нас і у нас, як актуалізації Божого задуму щодо нас через хресний подвиг Ісуса Христа у Святому Дусі.

ПРОТОІЄРЕЙ ДІОНІСІЙ МАРТИШИН
доктор наук з державного управління,
доктор теології

Пройдшовши духовну пустелю випробування Великого посту, християнин приходить до найрадіснішого й найбільшого свята в житті православного християнина – Світлого Христового Воскресіння. Вихід Ізраїлю з Єгипту, Пасха Господня, Воскресіння Христа – Великі події в історії всього людства. Первинним для християнина є людське буття у світлі Воскресіння Христового, Євангельського Одкровення й неземної радості про Воскреслого Господа Ісуса, вторинним залишаються строгі аскетичні вправи, естетика, культурологічні аспекти.

Найважливіші питання релігії, духовного буття християнства, філософії історії, сенсу людського життя тісно пов'язані з подією Христового Воскресіння. Християнська теологія воскресіння та оновлення буття людства органічно з'єднується з сучасною наукою, утворюючи єдине християнське вчення, в якому богословський аспект воскресіння Христа є суттєвою гранню

ВСЕ ТВОРІННЯ РАДІЄ

духовної творчості сучасної людини. Апостол Павло вчить: «А якщо Христос не воскрес, то віра ваша марна». (1 Кор. 15: 14). Історія спасіння людства (Пасха ізраїльського народу та воскресіння Христа) – це метафізичний глибинний процес оновлення людини, шлях осягнення духовних смислів, а не стихійний ланцюжок випадкових подій. Сьогодні, коли світ занурений у відчай, жажіття профілактики, боротьби та подолання наслідків коронавірусу,

необхідна глобальна реконструкція духовної прогностики розвитку людства з урахуванням досягнень та напрацювань саме теології (богослов'я) та релігійної філософії. Подія воскресіння Христа безпосередньо пов'язана з осмисленням головних аспектів християнської історії в контексті викликів сучасного світу. І це зростання наукового інтересу до розуміння процесів християнської історії можна пояснити. Важливо мати на увазі, що в епоху глобальних викликів людства, як ніколи, в науці посилюється потреба зрозуміти увесь складний і суперечливий ланцюжок історичних подій, зрозуміти їх вічний, абсолютний сенс, щоб не помилитися у виборі духовних векторів подальшого розвитку сучасного суспільства.

Теологія (богослов'я) повертає сучасній людині не тільки віру в Бога, але й віру у трансформацію самої історії, в можливість побудувати життя церковної громади, сім'ї, робочого колективу, держави і суспільства відповідно до цінностей своєї релігії. Від Церкви має виходити стратегічна ініціатива, яка б визначала і перспективу відновлення

загальнолюдської єдності на основі Біблійного Одкровення. Переконані, що сучасному людству, щоб вижити, судячи з усього, буде потрібно серйозне перетворення масової свідомості в душі релігійної традиції та справжнього гуманізму. Цілком зрозуміло, що сама історія вимагає не тільки економічного зростання, фінансового добробуту, а й зміцнення духу, моральних категорій і релігійних цінностей. Християнська теологія – це не вчення про безособові механізми світової еволюції (прогресу), не набір політичних програм або ідеологічних шаблонів, які виконують нормативну роль в соціумі, а проповідь про воскреслого Бога, про вічні й абсолютні цінності буття, які перетворюють всю світову історію.

Духовно-моральні та релігійні ідеї людства мають стати рушійною силою сучасної політики, держави, культури, історії, права, інформаційних технологій та науки. Це християни доводять своєю участю, працею та служінням в літературі, науці, політиці та журналістиці. Християнські теологи наполегливо шукають шляхи зближення Церкви, держави та суспільства, наводячи мости між релігією та наукою, розроблюючи різні проекти місії християнської церкви в сучасному світі. Формування християнської культури як ідейна передумова соціальної доктрини християнства являє собою одне з найбільш значних релігійно-філософських прагнень соціальних і релігійних

мислителів церкви. Сміливість і довершеність ідей, ясність окреслених проблем щодо формування християнської культури, єдність релігійної віри та знання, глибокий пошук всеохопного синтезу Церкви та суспільства пронизують собою численні наукові праці, книги, статті, доповіді багатьох релігійних мислителів світу. Варто усвідомити, сучасний християнин – той, у якому «оселився» Воскреслий Бог. І тому, якщо в церковній практиці християнства немає радості воскресіння, постійного духовного відновлення прагнення до нескінченного пізнання, досконалості в чеснотах Христа,

творчого пориву духу, а є тільки відданість букві закону, уставу, правилам і заборонам – це помилковий шлях духовного буття християнина. Дріб'язковість, фанатизм і обрядовірство, які проникають у церковне парафіяльне буття, не тільки руйнують християнську любов, соборність, але й спотворюють основи християнського богослов'я й благовіствування.

Наголосимо, що справжнє православне богослов'я – це проголошення Христа Воскреслого, Який воскрешає і нас, дає нам силу любити, творити та протистояти ворожим силам зла. Людство творить нові цивілізації, віртуальні світи й планети, але зміст справжнього життя вислизає від нього. І саме християни, здолавши страх і обмеженість, мають проповідувати світу зміст людського буття в єдності з Воскреслим Христом Спасителем. Життя має сенс, воно безмірно радісне, тому що є Господь, Христос,

Який переміг сили пекла та зруйнував царство сатани.

Зазначимо, що християни актуалізують перемогу Господа над сірістю, буденністю й мороком буття. Християнство продовжує свій духовний подвиг, бій за Царство Христове. Церква – це Христове воїнство, яке бореться за вічні абсолютні цінності Євангелія, милосердя, справедливості і Правду Божу. В руках християн – не щит та меч, а Живоносний Хрест, Євангеліє, Чаша Христова зі Святими Дарами, у серці – богослов'я воскресіння та оновлення світу, а на вустах – слова:

«Нехай Воскресне Бог, і розбіжяться вороги Його, і побіжать від лиця Його ненависники Його!»

І полем бою є не тільки серце людини, але й соціальна платформа розвитку сучасного людства. Це, насамперед, сфера виховання, освіти, наукових досліджень, журналістика, політика й соціальне служіння, сповнене милосердя та милості Божої.

Воскресіння Христове нагадує нам про відновлення й воскресіння нашого життя, про квітучу весну всього людства. «Христос Воскрес!» – вічні слова-мед християнства, яке проголошується у безмежному просторі Всесвіту. Пасха Христова – радісна проповідь християнства, ніби музика слави й прославлення, ніби яскраве тепле полум'я Єрусалимських свічок Живоносного Гробу Господнього, сонячне світло благодаті Божої, яке зігріває та просвіщає серця віруючих християн на землі. Пасха Господня. Свято Світлого Христового Воскресіння відкриває для кожної віруючої людини можливість перемоги над смертю, відчаєм, апатією і зневірою. За духовного пустелею Великого посту приходить живоносна радість Пасхи Христової, яка сповнює людське буття радістю Богоспількування та зустрічі з Воскреслим Живим Богом.

ПРОТОІЄРЕЙ БОГДАН ГУЛЯМОВ
магістр богослів'я

*«І вогонь випробовує діло кожного,
яке воно є» (1 Кор. 3: 13)*

Будь-яка справжня криза – це випробування вогнем. Пройти крізь який судилося зовсім не всім і не усьому, а лише справжньому. Апостол Павло, чий слова ми винесли в епіграф до цього тексту, вживає тут дієслово *δοκιμάζω* (докімазо) – «досліджувати», «перевіряти», «піддавати (перевірці)». У стародавніх Афінах через таку перевірку (докімасію) повинні були пройти всі кандидати, обрані голосуванням або за жеребом на державну посаду.

«Перевіряли» афінян і в інших випадках – до прикладу, вирішуючи питання про громадянство. З іншого боку, за допомогою дієслова *δοκιμάζω* описували процес перевірки на міцність металу й інших матеріалів. Якісний предмет лишався цілим, а той, що мав ганж – розвалювався на шматки або пускав тріщину.

Наскільки міцний наш сучасник? Ким він є?
Справжнім або підробкою? Живим або мертвим?
Наскільки міцні наша любов та віра?
Відповісти має «перевірка» чи «випробування»

ПРАВОСЛАВ'Я ПЕРЕД ЛИЦЕМ КРИЗИ

НОТАТКИ СВЯЩЕННИКА
(частина перша)

вогнем кризи. Звичний нам образ життя зруйновано. Близько 900 мільйонів людей по всьому світу перебувають на самоізоляції через карантин. Але наш світ усе ще простує через смерть, страх і страждання.

Бог не є винуватцем нинішніх бід. Він лише шанує межі свободи, яка дарована Ним людині. Бог попускає злу статися. Але, допускаючи зло, Бог ніколи не лишає нас на самоті, у глибині лабіринту зла. І де б ми не перебували – навіть у найвіддаленіших закутках цього лабіринту – Бог завжди підказує нам шлях додому, до свободи. Для кожного з нас у Нього існує Свій особливий план. І криза, випробування – один з елементів цього незрозумілого нам Божого плану.

Нас обіймає біль і страх. Але ніхто з нас не буде залишений Богом. Він не полишить навіть тих, у кому зяє вада, гріх. Але ми маємо бути готові змінюватися. Адже саме в цьому і полягає сенс кризи.

Розмови про кризу Церкви точаться декілька століть поспіль. «Православна Церква зазнає

глибокої кризи. Потрібно бути сліпим і глухим, аби її заперечувати» – писав філософ Микола Бердяєв 1927 року. «Авторитет Церкви настільки підірваний, – напише згодом православний богослов Павло Євдокимов, – що Церква і світ помінялися ролями: світ тепер судить Церкву» (Незбагненна Божа любов і таємниця Його мовчання).

Криза сучасного Православ'я очевидна. Але православний істеблішмент досі воліє говорити про кризу віри і церковності на Заході й усіляко уникає чесної, відритої розмови про кризу Православ'я. «У Православ'ї – історичному – начисто відсутній сам критерій самокритики», – писав свого часу протопресвітер Олександр Шмеман (Щоденники). І справа не в інтелектуальній бідності сучасного Православ'я. Як вважає Шмеман, відсутність самокритичності пояснюється побоюванням зруйнувати основи віри.

Протопресвітер Олександр Шмеман звершує
Божественну Літургію

«Сформувавшись як “православ'я” – проти єресей, Заходу, Сходу, турків тощо, Православ'я пронизане комплексом самоствердження, гіпертрофією якогось внутрішнього “тріумфалізму”. Визнати помилки – це почати руйнувати основи “істинної віри”. Трагізм православної історії завжди вбачають у тріумфі зовнішнього зла: переслідувань, турецького ярма, зради інтелігенції, більшовизму. Ніколи – “всередині”. І доки це так, то, на мою думку, ніяке відродження Православ'я є неможливим» (Щоденники).

Останнім часом, щоправда, з'явився, особливий вид «самокритики». Боячись або просто не бажаючи визнавати проблеми у власній Помісній Церкві (= РПЦ), православні ієрархи й ангажовані ними горе-богослови затято викривають недоліки інших православних юрисдикцій. Схема та ж сама – навколо єресь і зрада істинного християнства. Але замість учорашніх історичних «ворогів Православ'я» – Заходу, турків тощо – в якості зовнішньої загрози тут виступають вже свої, православні чинники: «владолобний» грецький патріарх, «загрозливі у націоналізмі» українські автокефалісти та «розцерковлені» прихильники «відкритого православ'я».

Такі виступи/тексти можуть бути написані науково-богословською мовою або мати відверто пропагандистський характер. Вони можуть належати прихильникам «єдиної, неподільної» РПЦ або української автокефалії (див. публічні виступи владики Філарета за останній рік). Але їх об'єднує вперте небажання бачити власні вади й помилки і надчутливість до помилок та вад юрисдикційних суперників.

Криза Церкви почалася задовго до епідемії COVID-19. Але епідемії було визначено зіграти роль каталізатора. І річ не в тім, що пострадянське Православ'я неготове до такого виклику. Складно було би дорікати у цьому Церкві – адже неготовим виявився увесь світ. Йдеться про невідповідність покликанню –

невідповідність, яка особливим чином впадає в око в наш особливий час.

Будьмо чесними – вади православного духовенства нам давно відомі. Священники можуть бути надто практичними, чимало з них страждають від зайвої ваги, серед них є пихаті упертюхи, не всі вони добре освічені. Що ж тоді сталося саме зараз, коли на планеті вирує COVID-19?

Пандемія – це історичний форс-мажор. А у такій – екстремальній – ситуації люди та соціальні інститути часто дивують оточуючих. Згадаймо події, що сталися століття тому. Здобувши владу, більшовики почали масові розстріли «попів». Варіантів попрощатися зі життям або потрапити до в'язниці було чимало. А способів вижити небагато. Одним

Експропріація церковного майна радянською владою, 1922 р.

з них було – зректися сану та віри. Священника, який прилюдно зрікався сану, більшовики вважали своїм союзником. Але ось що дивно. Випадків зречення було набагато менше, ніж можна було б уявити.

Дореволюційні священники далеко не завжди були ідеальними християнами. Достатньо лише почитати спогади колишніх «бурсаків» (студентів духовних училищ та семінарій). Які витівки лише не викидали ці голодні, глузливі хлопчики! Але, перебуваючи у виняткових історичних обставинах, вчорашні «бурсаки» виявили абсолютно нові якості. Криза, випробування засвідчили, що «матеріал», з котрого вони були зроблені, виявився міцним. А чимало тих, хто в стінах бурси глузував з віри та співуче виспівував «Акафіст Кукурудзі», в екстремальній ситуації обрав розстріл або в'язницю.

Італійський священник Джузеппе Берарделлі

Мільйони людей по всьому світу були приголомшені вчинком 72-річного католицького священника Джузеппе Берарделлі, який помер, аби допомогти вижити молодому пацієнтові. Щоби врятувати священникові життя, парафіяни купили апарат ШВЛ, але той віддав його ближньому. Приголомшливе враження справила на мене й багатьох моїх друзів і оповідь Юліана Урбана, 38-річного лікаря з Ломбардії. Колишній атеїст розповідає про своє навернення на тлі страхіть, що кояться в його лікарні:

«Ще зо два тижні тому ми з колегами були атеїстами; це було нормально, адже – ми лікарі і ми знаємо, що наука виключає існування Бога. Я завжди глузував зі своїх батьків, що йдуть до храму. Дев'ять днів тому до нас поступив 75-річний пастор; він був доброю людиною, у нього були серйозні проблеми з диханням, але у нього була також Біблія. Він справив на нас величезне враження, він читав її, помираючи тримав їх за руки».

Хворий стариган з Біблією у руках. На що він здатний? Як виявилось, він здатен зробити щось значно більше, ніж пересувати гори. Потрапивши до шпиталю, старенький пастор знайшов там вмираючих пацієнтів і психологічно та фізично знесилених лікарів. Старість примхлива. Люди похилого віку часто відчують себе обділеними увагою, вони жадібно чіпляються за життя. Але

не такий був цей дідунь з Біблією! У цій жахливій ситуації йому вдалося витягнути з мороку богопопущеності тих, хто страждав поруч.

«Ми виснажені, померло двоє наших колег, інші заразилися», – продовжує свою оповідь Юліан Урбан. «Ми зрозуміли, тут, де людські можливості досягли межі, нам потрібен Бог. Ми стали просити у Нього допомоги, коли у нас є кілька вільних хвилин. <...> Вчора помер 75-річний пастор; попри те, що за останні 3 тижні тут трапилося понад 120 смертей, і ми всі були повністю виснажені, він зумів, незважаючи на своє самопочуття і наші негаразди, принести мир, який ми вже не сподівалися знайти. Пастор пішов до Господа, і скоро ми теж рушимо за ним, коли так триватиме й надалі. Я не був удома 6 днів, я не пам'ятаю, коли я в останній раз їв, і я усвідомлюю свою марність та безпорадність на цій землі, і я хочу зробити свій останній подих, допомагаючи іншим. Я щасливий, що повернувся до Бога, серед страждань і смерті моїх побратимів».

«Я вірю, що Православ'я – істина та спасіння, і здригаюся від того, що пропонують під виглядом Православ'я», – писав о. Олександр Шмеман. Його слова висловлюють і наш власний досвід. Ми любимо Православ'я, ми не бачимо свого життя поза Православною Церквою. Але справжня любов відрізняється від закоханості, яка воліє розглядати предмет своєї серцевої схильності крізь рожеві окуляри – не помічаючи немочі та вади.

Мені скажуть: «Зараз не час обговорювати проблеми Православ'я, дочекаймося бодай завершення кризи». Проте моя логіка інша. Я вважаю, що нинішня криза – це саме найсприятливіший, найблагодатніший час для такої чесної розмови. Адже в цьому і полягає смисл того вогню, про який говорив ап. Павло – він «випробовує діло кожного, яке воно є».

Епідемія вказала на цілий комплекс проблем, пов'язаних з кризою сучасного Православ'я.

Московські експерти навіть склали список з семи таких криз, характерних для нинішньої РПЦ:

- Криза влади:** «Патріарх не взяв на себе відповідальність ні за закриття храмів, ні за інше чітке рішення. <...> Управлінська система продемонструвала свою слабкість і невпевненість. Зате деякі єпископи відчули свою силу. Священники – що їх кинули. А миряни – розгубленість і недовіру»;
- Економічна криза:** «Людей немає, пожертвувань немає, відрахувань в єпархію і патріархію немає, платити співробітникам нічим. Далі гірше»;
- Криза церковно-державних відносин:** «В умовах економічного провалу, Церква буде нерівним партнером, як це імітувалося раніше, а підлеглим, який виконує накази, отримуючи за це гроші та забезпечення безпеки. Незабаром й створення міністерства у справах релігій»;
- Криза відносин зі суспільством:** «Парафії та особливо монастирі стали осередками масового зараження. Наслідок – стигматизація духовенства як соціальної групи, агресія стосовно віруючих»;
- Богословська криза:** «Дискусії про те, чи можна заразитися через причастя, в чому полягає сенс церковного життя, якщо закрити храми, чи можна дистанційно брати участь в таїнствах, про цінність біологічного життя, чи може мученик жертвувати не лише собою, але і іншими – це найбільш сутнісні питання “у що ми віримо?”, відповідей на які наразі не знайшлося»;
- Криза практик:** «Церковне життя віруючих на час самоізоляції перейшло у digital. Трансляції богослужінь, спільні молитви в Zoom, онлайн-пожертвування й оплата треб, інстаграм-ефіри, анонімні телеграм-канали – все це абсолютно

вільно розвивається і залишиться після закінчення карантину, відрегулювати це згори неможливо. Залишаться і санітарно-гігієнічні нововведення. Це природним чином тягне за собою і зміну самосвідомості мирян, і неминучі зміни обряду»;

- Криза ідеології:** «Найлояльнішими виявилися ті, кого патріарх називав «зрадниками у рясах». А «широкі маси» та «патріоти», яких він використовував в якості ідеологічної кількості <...> тримали камінь за пазухою. Роками не вирішується проблема з фундаменталістськими сектами і рухами всередині РПЦ. » (телеграм-канал «Православ'я і зомбі», 29.04.2020).

«Нічого не забула? Можемо доповнювати!» – завершує свій, нашвидкоруч складений, список «хвороб» сучасного російського Православ'я Ксенія Лученко. Що ж, говорячи про українську церковну ситуацію, «список Лученко» потребує певних уточнень та застережень. Починаючи з першого пункту, де йдеться про «самоусунення» під час епідемії патріарха Московського.

Українські Церкви зазнають сьогодні аналогічну російській економічну кризу. І я цілком згоден з Ксенією Лученко – «далі гірше». Проте, я вважаю, що у нас немає наразі передумов до перегляду нинішніх церковно-державних відносин. В Україні – і в цьому наша ситуація значно відрізняється від російської – не існує «симфонії» між Церквою та державою. Православна Церква, а, точніше сказати, Церкви, не є «молодшим партнером» держави. Відповідно, тут сьогодні не простежуються і перспективи «поглинання» Церкви державою. Дещо іншою є в нашій країні й справа з православним фундаменталізмом, про що писатимемо нижче.

Утім, проблем вистачає й у нас. Великі монастирі в Україні також стали центрами зараження. Православні священники, на жаль, і тут вдаються до брехні, якщо остання, нібито, служитиме

«благу Церкви». Православні фундаменталісти, на превеликий жаль, і в нашій країні масово проповідують свій напів'язичницький, магічний за своєю природою варіант «богослів'я освячення» (відповідно до якого духовна особа або священний предмет надійно «захищені» від COVID-19, вже завдяки своєму сакральному статусу).

Сучасне українське Православ'я розділене на дві юрисдикції. І це потрібно враховувати, говорячи про його проблеми. Православна Церква України (ПЦУ), до якої я належу, виявилася тут у вигіднішому становищі, ніж присутні сьогодні в Україні структури Російської Православної Церкви. По-перше, з низки причин, серед духовенства і вірних ПЦУ практично непоширена ідеологія православного фундаменталізму. По-друге, Предстоятель і Священний Синод ПЦУ невідкладно прийняли тверезі пастирські рішення, які регламентують церковне життя під час епідемії. Нарешті, по-третє, у сформованій на Об'єднавчому Соборі (грудень 2018) ПЦУ наразі ще відсутні великі монастирі, де би в одному місці жили сотні населеників.

РПЦ та її структурам в Україні пощастило менше. Того мало, що патріарх ухвалював усі рішення щодо церковного карантину катастрофічно зволікаючи та під зовнішнім тиском. Патріарший

Спливе час, сформуються родинні та міські перекази. І частиною цих переказів стане пам'ять про людей, які заразилися в 2020 році COVID-19 у храмах. Смерть, хвороба, біль, гнів, розчарування, нарікання на Бога і відторгнення від Церкви. Чи усвідомлюють наші вітчизняні фундаменталісти свою відповідальність за цей біль та зневіру? Чи відчуватимуть вони докори сумління за те, що скоїли?

Православна Церква України виявилася набагато динамічнішою та відкритою, ніж структури Московського патріархату. Але потужна хвиля секуляризму, яка може накрити «православні країни» колишнього СРСР найближчими роками, може зачепити й помісну Православну Церкву в Україні. По-перше, багато людей до цього часу плутають дві схожі аббревіатури – ПЦУ та УПЦ. А, отже, скандальні заяви митрополитів Павла Вишгородського і Чорнобильського

або Луки Запорізького і Мелітопольського можуть як вигідно відтіняти ПЦУ (для тих, хто відрізняє її від УПЦ МП), так і шкодити її репутації (дискредитуючи Православ'я загалом). По-друге, усі ми певною мірою ще є заручниками пострадянської культури та пострадянської релігійності. Так, митрополиту Павлу вдалося створити цілком «унікальний» образ сучасного православного єпископа. Але ж зауважимо – цей тип пастирства виявився затребуваним у пострадянській Україні. Він затребуваний, бо влади́ка Павло користується досі «рідною» для багатьох українців радянською мовою і пропонує досі затребувану – лайт-версію – Православ'я.

Україна і Росія живуть за різним часом. Кремлівські куранти продовжують відлік часу від створення радянського світу. А Україна наполегливо намагається підлаштуватися під час європейський. І все ж, проблеми в церковному житті в Росії та Україні багато в чому схожі. Створені на території колишнього СРСР на початку 90-х «альтернативні» церковні структури так чи інакше пов'язані з феноменом «радянського православ'я» або «Радянської Православної Церкви» (за іронічним, їдким визначенням Олександра Солженіцина).

Розпад «радянського православ'я» почався в останні роки СРСР, коли в Україні і Росії стали з'являтися церковні спільноти, так чи інакше пов'язані з українською і російською діаспорою у США. В Україні це були громади Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ) – церковної структури, яка до 1990 року існувала виключно в діаспорі, переважно у США. А в Росії альтернативою офіційному православ'ю стала Російська Православна Вільна Церква (РПВЦ), тобто православні парафії, які підпорядковувалися Російській Православній Церкві Закордоном, адміністративний центр якої, знову ж таки, знаходився в Америці.

Автокефальна і Вільна Православні Церкви були двома версіями «альтернативного

православ'я» у СРСР. Для УАПЦ була характерна ліберальна церковна парадигма, а для РПЦЗ – консервативна. УАПЦ спиралася на ідеї та історіософію українського національно-визвольного руху, а РПЦЗ – на дореволюційну імперську ідеологію. Але ж обидві зазначені юрисдикції, зрештою, так і не змогли вибудувати надійну греблю для стримування радянського «церковного моря». Й обидві – у тій чи іншій формі – у 90-ті роки були затоплені радянською церковною культурою, яку в них принесли «втікачі» з РПЦ.

УАПЦ і РПВЦ від початку позиціонували себе як Православ'я нового, нерадянського типу. Однак згодом виявилося, що повністю розірвати з радянським минулим їм так і не вдалося. Як і сама РПЦ, нові «альтернативні» церковні структури виявилися інфіковані притаманними «радянському православ'ю» проблемами. Стало зрозуміло: як всередині РПЦ, так і у нових православних юрисдикціях можуть парадоксальним чином уживатися різні типи благочестя і різні типи священства – від космополітів і радикальних прихильників церковних реформ до націоналістів і затятих прихильників «церковної старовини».

«Православ'я зазнає кризи». У минулому столітті про це писали релігійні мислителі і православні богослови російського зарубіжжя – від Миколи Бердяєва до о. Олександра Шмемана. А сьогодні про це говорять вже не лише експерти, а й люди, здавалося би, далекі від релігійної проблематики. Розуміючи під цією кризою Православ'я переважно певне коло проблем, пов'язаних із сучасною РПЦ. А ще точніше, – узагальнений медійний образ її керівників.

Але пострадянське Православ'я – складне і багатогарне явище. Створення ПЦУ, що стала реальною канонічною альтернативою РПЦ, запустило в Україні процес диференціації українського Православ'я за національною та ідейною ознакою. А в сучасній Росії процес

диференціації досі стримувався державною владою, якій вигідна існуюча монополія РПЦ. «Кирилівці» і «тихонівці», ліберали та консерватори, християнські космополіти і великодержавники. Хтось на правах «панівного класу», а хтось на правах опозиції, – проте всі вони є сьогодні часткою єдиної церковної структури, тобто РПЦ.

Процес диференціації пострадянського Православ'я ще перебуває на початковому стані в Україні і в зародковому – у Росії. Звідси випливає, що до однієї і тієї ж конфесії і навіть до однієї і тієї ж юрисдикції можуть належати люди, з цілком різними мотиваціями та ідеями. Ми говоримо про кризу Православ'я. Але яке саме «православ'я» стало причиною цієї кризи? Що саме у сучасному Православ'ї має згоріти у вогні історичних випробувань? А що залишиться у вічності?

У своїй статті 1937 року «Типи релігійного життя » преподобномучениця мати Марія Скобцова (1891–1945) пропонує виокремити 5 історично сформованих в Православ'ї типів благочестя: 1) синодальний; 2) уставницький (рос.: уставщический); 3) естетичний; 4) аскетичний; 5) євангельський. Однак в рамках наших нотаток ми пропонуємо читачеві більш спрощений і більш соціологічний погляд на речі. Виокремлюючи три головних типи сучасного Православ'я і «православ'я» (в лапках): 1) православ'я як обряд; 2) православ'я як ідеологія; 3) православ'я як християнство.

(про православне обрядництво, ідеологізоване православ'я та перспективи відродження євангельського православ'я – читайте у другій частині «Нотаток» прот. Богдана Гулямова в наступному номері журналу).

МИТРОПОЛИТ ЛЬВІВСЬКИЙ
І СОКАЛЬСЬКИЙ ДИМИТРІЙ (РУДЮК)
голова Інституту церковної історії

МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ І ВСІЄЇ РУСИ ІОАН II ПРОДРОМ, ДОБРИЙ (1076 – 1089)

Постать митрополита Київського і всієї Руси Іоана II Доброго Продрома є надзвичайно цікавою з огляду на його беззаперчні таланти та якості, як богослова, книжника, каноніста та проповідника. Йому довелося жити в надзвичайно цікаву добу і більше десятка років бути святителем Православної Церкви Руси, яка вже на той час давала прекрасні плоди просвітлення Христовою вірою. Вважають, що Київський митрополит Іоан II був дядьком знаменитого візантійського поета Федора Продрома, який навіть присвятив йому вірш і називав митрополита «Христом Пророком». У невдало перекладеному слов'янською мовою рукописі XIII століття під назвою «Правила церковного Іоанна митрополита руського нареченного пророком Христа» засвідчено пряму вказівку на митрополита Іоана II [8, с. 216]. Незвичне прізвище святителя «Христос Пророк» дало підставу для істориків вважати, що це було його якесь особисте ім'я.

Однак історик Церкви митрополит Макарій Булгаков вважає, що це ім'я «Христос Пророк» митрополит міг отримати у Візантії, як проповідник та тлумач Божого, а митрополит Євгеній Болховітінов зазначає, що митрополита Іоана II називали «Пророком» за святість і провісницький розум [9, с. 86].

Як і попередники митрополити Київські Єфрем та Георгій, святитель Іоан носив титул протосинкела і був членом імператорського Візантійського сенату. На це вказує досить висока сановитість і вплив митрополита Іоана II Продрома ще до призначення його на Русь [6, с. 167]. А відносним підтвердженням цьому є відомі знайдені у XX ст. печатки митрополитів з іменем Іоан, однак жодна з них дослідниками

Уявне зображення митрополита
Київського і всієї Руси Іоана II Продрома.
Портрет пензля А. Орлюнова з приватної
колекції митрополита Димитрія (Рудюка)

Святитель Іоанн II Добрий, Продром
митрополит Київський і всієї Руси
(1077 – 1089)

києво-руської сфрагістики спочатку не була ототожнена з митрополитом Іоаном II Добрим. Приблизно всі вони були віднесені до митрополитів Київських Іоана I (1008?-1019-1035), Іоана III (1089-1091) та Іоана IV (1164-1166) [15, с. 50-52]. Більшу достовірність у це питання внесла В. Булгакова, яка дослідивши моливдовул митрополита Іоана (виявлений у 1956 р. в Києві, поблизу садиби Десятинної церкви й додержуваний у фондах НМІ України) дійшла висновку, що свинцева підвіска таки належить митрополиту Іоану II. З одного боку на ній поясне зображення Богоматері, а на звороті п'ятирядковий напис давньогрецькою мовою: «Θ[εοτόκ]Ε Β[οή]Θ[ει] ΤΩ ΣΩ ΔΟΥΛ[ω] ΙΩ[άννη] ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΡΩΣΙΑΣ» [† Богородице, допоможи рабу своєму Іоанну, митрополиту Рѡссїї] [2, с. 87-89]. Нещодавно в Новгороді також знайдено двосторонню свинцеву підвісну печатку з написом: «ΙΩΑ[ννης] ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛ[ος] ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤ[ης] ΡΩΣΙΑΣ» [Іоанн протосинкелл, митрополит Рѡссїї], на якій достатньо добре видно зображення Халкопратійської Божої Матері. Очевидно, що і ця печатка могла належати митрополиту Іоану II Продрому [10, с. 471].

У сан митрополита Київського Іоан II Продром був зведений Константинопольським патріархом Миколою Грамматиком. На київській кафедрі святитель перебував з 1076 по 1089 роки. Вперше з Літопису дізнаємося про справи митрополита Іоанна II під 1077 роком, коли він поставив до Ростова єпископом Ісайю, якого обрав київський князь Ізяслав-Дмитро. Отже можемо ствердно говорити про те, що митрополит у Русь прибув цього року, або навіть на рік раніше. Літописець досить піднесено говорить про митрополита, будучи захопленим його якостями: «...муж знающий у письмі святому і поученні, милостивий до убогих і вдовиць, і ласкавий до всякого, до багатого і до вбогого, і смиренний душею, і кроткий, і мовчазний, але проречистий, коли письмом святим утішав він печальних. І не було такого раніше в Русі, ні по ньому не буде такого» [7, с. 127]. У цій короткій літописній

характеристиці преподобного Нестора перед нами постає світла постать митрополита Іоана II. Він був досить освіченим. Таких на Русі називали книжниками. Святитель добре знав Священне Писання і канони Святої Церкви. До нас дійшло «Правило» митрополита Іоана II написане у відповідь на запитання Якова Чорноризця, яке торкається справ віри, богослужбових відправ, взагалі церковного уставу, поведінки пастирів, мирян [5]. Дослідник українських джерел церковного права проф. О. Лотоцький відзначає невдалий переклад слов'янською «Правила» митрополита Іоана II Доброго і вказує на причину, яка полягала в тому, що «автор, з роду грек, писав свій твір мовою грецькою, а перекладчик лихो переповів його по слов'янському» [8, с. 152]. Раніше дещо іншу причину називав історик Церкви митрополит Макарій Булгаков: «Митрополит Іоан II був греком, і писав грецькою (послання до папи Климента), а слов'янською висловлювався дуже погано і вкрай незрозуміло, як свідчить його послання до Якова чорноризця», однак на інших сторінках своєї історії Церкви не заперечує іншої причини: якщо митрополит написав послання грецькою, то перекладач не достатньо розумів або грецьку, або слов'янську мови [9, с. 58, 251].

Зміст послання не є однорідним тому, що автор давав відповіді на запитання в тому порядку за яким вони були поставлені чорноризцем Яковом. Однак, «Правило» очевидно пізніше систематизоване і таки було поділене на розділи:

1) Справи віри, богослужбові відправи, взагалі проблеми церковних святощів. Серед цієї групи правил наведемо такі: правило 1 «Якщо народжене немовля буде здоровим, то його хрещення можна відкласти, на думку деяких святих отців, до трьохлітнього його віку і далі; у випадку хвороби немовля можна охрестити раніше, а коли хвороба буде небезпечною, то потрібно охрестити у восьмий день і навіть раніше, взагалі в той день і годину, як тільки-но буде близькою смерть немовляти»; правило 7

«Тих, хто чинить волхвування і чародійство, чи буде то чоловік, чи жінка – напоумлювати словом, щоб вони відвернулися від зла; якщо не відвернуться, то таких віддавати на покарання, але до смерті не вбивати і не спотворювати [їх тіл], бо це є противним духу покарання церковного»; правило 9 «У церкві під час співу «Воскресни Господи», «Усе, що дихає», «Аллилуя» і вечірніх прокимнів ієреї та архиєреї можуть сидіти, а більці або прості люди – ніяк, хіба це буде князь або пророк» [9, с. 252].

2) Ієрархічні справи. Із цієї групи правил наведемо декілька: правило 10 «Іподияконів, які бажають пройти подальші [священничі] ступені [тобто дияконський і священничий], поставляти після того, як вони одружаться, а ті, які будуть одружені після посвячення, нехай будуть позбавленні свого чину»; правило 32 «Єпископів, які не послухають свого митрополита, який закликав їх на Собор, «посварити батьківським напоумленням»; правило 33 «Збільшити число єпископів в Руській землі, особливо там, де багато народу і міст, було б правильно, але ніяк не можливо це здійснити без волі «першопрестольника руського» [великого князя] і Собору [єпископів] цієї країни» [9, с. 253].

3) Справи шлюбні, родинні та домашні. Серед них виділимо такі: правило 3 «Тварини, які будуть схоплені собакою, або іншим звіром, або орлом, або ж яким-небудь іншим птахом, і будуть задушені, а не будуть зарізані людиною, не повинні за заповіддю святих отців, споживатися; у цьому випадку краще дотримуватись закону, а не звичаїв країни»; правило 12 «Якщо чоловік залишить свою дружину заради чернецтва, то жінка може взяти новий шлюб, а чоловіку, який прийняв монашество, не забороняється досягнути ієрейського чину»; правило 15 «Тих, які без сорому мають по дві дружини, всупереч святий вірі, або навіть без благословення Церкви беруть собі багато дружин, одних відпускаючи, а з іншими з'єднуючись, спочатку всіляко напоумлювати, а потім, якщо не покаються,

вважати чужими для Православної Церкви»; правило 17 «Священник, який звінчав троеженця, знаючи те, чи не знаючи, нехай буде позбавлений сану» [9, с. 254].

4) Відношення православних до латинян та іншовірних. Серед цієї групи правил виділимо такі: правило 4 «З тими, які служать на опрісноках і в сирну неділю їдять м'ясо, і кров, і задушину, не потрібно спілкуватися і служити, але їсти з ними у випадку потреби заради любови Христової не заборенено. Якщо хто хоче уникати і цього під приводом чистоти і немочі, нехай уникає. Потрібно тільки оберегатися того, щоб від цього не сталося спокуси і не народилась велика ворожнеча і злопам'ятство; потрібно замісить великого зла вибирати менше»; правило 13 «Не можна і не правильно правовірним князям віддавати доньок своїх у заміжжя в іншу країну, де служать на опрісноках і не відкидають скверного споживання їжі.

І Божественний, і світський устави наказують правовірним одружуватися на жінках тієї ж віри»; правило 22 «Проти тих, які, придбавши собі слуг, мають з ними спілкування в молитві і в їжі, а потім продають їх до поганих, закон наказує: християнина не можна продавати ані жиду, ані еретику; хто продасть жидам, той беззаконник. Купець, який освятив придбаним ним слуг молитвою та хрещенням, а потім продав поганим, творить явну крадіжку в Бога і грішить разом з тими, які були гонителями нашої віри і багатьох привели до невірства. Потрібно всіляко напоумлювати таких купців і, якщо не послухають, мати їх за язичників і митарів»; правило 29 «Тих, які зі своєї волі ходять до поганих для купівлі і споживають осквернене, ми визнаємо за лихварів і срібллюбців, але, хоча і великим є їх гріх, коли заради [придбаного] майна вони осквернюються з поганими, однак немає правила, яке відлучало б їх від Церкви. Вони очищаються від свого гріха тільки молитвами і молінням і таким

чином приймаються в спілкування. Потрібно безперестанку їх навчати євангельським словом: «О горе вам, бо Ім'я Моє через вас серед народів зневажається!» [9, с. 255].

«Правило» митрополита Іоанна II Продрома мало велике практичне значення для церковного керівництва на Русі і належало до творів т. зв. канонічних відповідей, які переважно склалися на Сході предстоятелями Церков з поставлених перед ними питань. Не виключенням став і митрополит Київський Іоан II, як першосвятитель Православної Церкви Руси. Його твір дуже схожий і тісно пов'язаний з візантійськими подібними канонічними правилами, адже він зберігся у кількох фрагментах грецькою мовою [11]. У цьому напрямку дослідник Г. Подскальськи відзначав твір митрополита Іоана II, як такий, що має високу літературну майстерність і богословську основу світового рівня [13, с. 439]. Всього правил у творі митрополита Іоана II Продрома було за одними списками 26, а за іншими 27. «Правило», як вартісний канонічний твір практичного церковного керівництва, увійшло до «Кормчої книги» [9, с. 256].

Із деяких правил, особливо тих, які належали до групи ієрархічних справ, ми бачимо, що в добу митрополита Іоанна II відбувалися Собори Церкви Руси, а також відкривалися нові єпархії [14, с. 59 і 72]. Через це не випадково ці два правила митрополита з'явилися у його канонічних відповідях Якову Чорноризцю. Нам не відомо чи збиралися за митрополитства Іоанна II Доброго Собори Православної Церкви Руси, але з огляду на правило 33 ми бачимо, що нові єпархії Руси могли відкритися тільки з волі першопрестольного князя та рішення Собору єпископів. Князь Всеволод-Андрій Ярославович Тихий був у добрих стосунках з митрополитом Іоаном II. Запорукою такої симфонії стало відкриття Володимирської кафедри на Волині 1085 року та Турівської кафедри 1088 року й інші добрі справи [14, с. 481]. Очевидно, що

у першому і у другому випадку для заснування єпископських кафедр з'являлася грамота великого князя та відбувалися Собори. Єдине в чому ми не бачимо тут чітких тверджень, чи могла бути 1085 року Володимирська кафедра відкрита, чи відновлена, адже деякі історики заснування кафедри на Волині відносять до часів Ярослав Мудрого, або ж до хрестителя Руси Володимира Великого.

У своїх настановах святитель Іоан II йшов за вченням Святої Церкви, повчав паству свою правильному розумінню православних догматів та істинному благочестю. Робив це смиренно і переконливо. Особливо це виявилось у його «Посланні антипапі Клименту III». Дослідники відзначають, що це «Послання митрополита Іоана II...» було написане в досить мирному тоні, богословській чіткості та єкуменічному терпінні, яке перепліталось з церковно-політичною та дипломатичною мудрістю [14, с. 289]. Хоча, це була відповідь на лист антипапи Климента III, який шукав церковної єдності з Візантією та Києвом, однак, написана грецькою, вона мала особливе богословське значення серед ряду киево-руських полемічних творів XI ст.

«Послання» Київського першоієрарха зосереджене на шести звинувачення проти латинян: 1) пости суботні; 2) дозвіл їсти під час посту сир, яйця, масло і молоко; 3) заборона шлюбу для священників; 4) повторне миропомазання (конфірмація) єпископами; 5) вживання опрісноків і 6) Filioque. Джерелом для написання відповіді антипапі Клименту III для митрополита Іоана II Продрома було «Послання Патріарха Фотія» 867 року. У п'яти із шести накреслених пунктів текст дуже близький за змістом до твору попередника – святителя Леона, митрополита Київського (і Переяславського) (992-1008) «Λεόντος μητροπολίτου τῆς ἐν Ῥωσῖα Πρεσβύβας περί τοῦ ὅτι οὐ δεῖ τελεῖν τὰ ἄζυμα». У звичному тоні митрополит Іоан II Добрий нагадує антипапі Клименту III про відступництво Римської Церкви від істини, про те, що колись

вона брала участь на спільних Семи Вселенських Соборах або ж підтверджувала визнання їх постанов. Київський митрополит напоумлює папу зробити все, щоб Римський престол знову повернувся до єдності з Константинопольським і переконує Климента III визнати всі помилки їх віри. Для доказовості своїх думок митрополит Іоан II посилається на Святе Письмо і на богословські трактати Святих Отців Церкви [3, с. 856]. Він стверджує, що споживання під час посту продуктів тваринного походження є прямим відношенням до давньої ересі яковитів і вірмен, а вживання опрісноків – це сповідання юдейського правила і, як результат заперечення істинного вочлчення Христа, яке стало характерним у давнину для гностиків, маніхеїв і монофізитів і т. д. Що ж до Filioque, то митрополит вважає, що Західній Церкві перш за все треба визнати постанови Вселенського Нікейського Собору 325 року. Відтак, все підсумовуючи, Київський митрополит наприкінці послання вказує на дві головних ересі латинян: від опрісноків залежить існування євхаристійного спілкування між обома церквами, а від Filioque – єдність у Православній Вірі.

У «Посланні» митрополит Київський Іоан II Продром дотримується чітких вказівок щодо канонічного права і вказує антипапі Клименту III на те, що у справах віри він мав би спочатку звернутися до Константинопольського патріаршого престолу і його Синоду, а вже потім до Києва: «Ще молю любов твою в Господі перш за все, якщо забажаєш, написати до святішого нашого патріарха Константинополя і до митрополитів, які там знаходяться, які мають слово життя, сяючи у світі, як світила, і можуть благодаттю Божою все оце дослідити разом з тобою і виправити; а вже потім, якщо буде для тебе можливим, напиши і найгіршому з них – мені» [9, с. 215-216].

Важливе значення в характері митрополита Іоанна II займало милосердя та співстраждання до вбогих. Тому показовим є те, що більш пізніші

українські джерела називають митрополита Іоана II «Добрим», наприклад, Густинський літопис зазначає: «У сей же рік [1080] посвячено Іоанна Доброго на митрополію Київську, од патріарха Миколая» [4, с. 55]. Митрополит Іоан II з прізвиськом «Добрий» також згадується у Хлебниківському списку Іпатіївського літопису та в князівському пом'янику Києво-Печерського ігумена Йосифа Тризни [6, с. 168].

Уперше на Русі святий Іоан, митрополит Київський став носити білий клобук, тому що, як вважають дослідники, постать святителя серед митрополитів XI-XII століть була виключною і видатною: «І не було такого раніше в Русі, ні по ньому не буде такого» [7, с. 127]. Відтак достовірних відомостей про білий клобук ми не знаходимо. Теми білого клобука, або куколя торкався в своїй історії Є. Голубинський, однак і він зазначив, що питання з якого часу у нас митрополити стали носити білий клобук або куколь залишається до кінця не вивченим [3, с. 585].

На роки керівництва Київською першосвятительською кафедрою Іоана II Продрома припадає досить цікава розповідь про чудо святителя Миколая, пов'язане з однойменною іконою, яка знаходилась у Софійському соборі м. Києва і згодом стала називатися «іконою Миколи Мокрого». Одна благочестива сім'я на човні Дніпром звершувала паломництво до Вишгорода для того, щоб вклонитися мощам свв. блгвв. кнн. Бориса і Гліба. Коли богоугодна справа була зроблена і родинна пожертва біля мощів угодників Руси у вигляді свічок, проскур і ладану була складена, сімейство поверталось до Києва тим самим водним шляхом по Дніпру у човні. Мати задрімала і з її рук необачно випало мале дитятко у воду. Подружжя немовляти дуже побивалося через такий нещасний випадок і втрати сина-первістка. На ранок до Софійського собору прийшов паламар і на хорах біля ікони св. Миколи Мокрого знаходить немовля,

яке плакало. Звичайно про цю подію доповіли митрополиту Іоану II, який дає вказівку про те, щоб на майдані перед Собор Святої Софії оголосити про знайдене немовля і чудо біля ікони. Батько, отримавши знайдене дитя поспішає до ікони, щоб віддати належну честь святителеві, а митрополит згодом оголошує про особливе святкування Миколаєві Чудотворцю. В «Описании Киево-Софийского собора и Киевской иерархии» зазначено, що ікона Миколи Мокрого славиться чудом воскресіння немовляти, яке потонуло в Дніпрі, а цей випадок описаний в чудесах святителя Миколая, які надруковані при Службі і Акафистові великому угодику [1, с. 71].

Про діяльність митрополита Іоана II відомо, що він 1086 року заснував храм святого апостола Андрія в однойменному монастирі: «Всеволод заклав церкву святого Андрія [Первозванного] при Іоанні преподобнім, митрополиті. Він зробив у церкві тій монастир, і в ньому дівою постриглася дочка його, на ім'я Янка. Ся ж Янка, зібравши чорноризиць многих, пробувала з ними по монастирському правилу» [7, с. 125, 126]. Святитель Іоан II урочисто поховав 1087 року тіло підступно вбитого князя Ярополка Ізяславича: «І вийшли назустріч йому благовірний князь Всеволод із двома синами своїми Володимиром і Ростиславом, і всі бояри, і блаженний митрополит Іоан, і чорноризці, і пресвітери, і всі кияни. Великий плач учинили вони над ним, із псалмами і співами провели його до монастиря святого Дмитрія [Солунського і], опрятавши тіло його з честю положили в раці мармуровій у церкві святого Петра, що її він сам почав зводити, місяця грудня у п'ятий день [7, с. 126]. Наступного 1088 року, як повідомляє літописець: «Освячена була церква святого Михайла Всеволодового монастиря митрополитом Іоаном і єпископами Лукою [білгородським] та Ісайєю [ростовським]. Ігуменство того монастиря держав тоді Лазар» [7, с. 127]. А ще через рік [1089] митрополит Іоан II освятив головний Богородичний храм Києво-

Печерського монастиря: «Освячена була церква печерська святої Богородиці Феодосієвого монастиря Іоанном, митрополитом, і Лукою, білгородським єпископом, і єпископом ростовським Ісайєю, і Іоанном, чернігівським єпископом, і Антонієм, юр'євським єпископом, при Всеволодові, благовірному князеві державному Руської землі, і дітях обох його, Володимирові і Ростиславові, коли воеводство київської тисячі держав Янь [Вишатич, а] ігуменство [печерське] держав Іоанн» [7, с. 127].

У Патерику Києво-Печерському Касіянової редакції 1462 року в «Сказанні про святу Трапезу і про освячення тої Великої Церкви Божої Матері» розповідається про два чуда, винуватцем яких був митрополит Іоан II Продром. Перше пов'язане з кам'яною дошкою для Трапези: «Не було дошки кам'яної для Трапези. Довго шукали, хто б міг зробити її з каменю, але, оскільки не зголосився на те жоден майстер, зробили, аби покласти туди, дерев'яну дошку. Іоан же, митрополит, не захотів, щоб була дерев'яна Трапеза в такій великій церкві. І від того ігумен дуже засмутився. І минуло кілька днів, а освячення не було. Тринадцятого серпня зайшли, як звичайно, інокі до церкви, аби служити вечірню. І бачать коло вівтарної огорожі кам'яну дошку та стовпчики для влаштування Трапези. І швидко звістили про те митрополитові. Той же похвалив Бога й повелів освячувати. Довго шукали, звідки і ким принесена ця дошка, і як внесена до замкнутої церкви. І скрізь питали: звідки по воді чи по сухому привезена. Але не знайшли і сліду тих, хто возив її. Послали ж туди, де робляться такі речі, три гривні срібла, щоб тамтешній майстер взяв за працю свою. Але всюди пройшли і не знайшли [того] майстра. Адже Всезнаючий Промислитель Бог сотворив її, зробивши і поклавши, й утвердивши руками святительськими на покладення Свого Пречистого Тіла та Святої Крові; зволивши на тій Святій Трапезі, котру Сам дарував, повсякдень за весь світ заклатися» [13, с. 26]. Друге чудо пов'язане з дивним прибуттям єпископів

на освячення церкви Печерської: «На ранок прийшли з митрополитом Іоаном єпископ Іоан Чернігівський, Ісайя Ростовський, єпископ Антоній Юріївський, єпископ Лука Білгородський, ніким не звані, і взяли участь у чині освячення. І запитав їх блаженний митрополит: «Чому прийшли, не будиши звані?» І відповіли єпископи: «[Та ж] від тебе, владико, посланці прийшли, кажучи нам, що «14 серпня освячується церква Печерська. Готові всі будьте зі мною [в тому участь узяти] на час Літургії». Ми ж не сміли не послухати твого слова. Й ось ми». І розповів Антоній, єпископ Юріївський: «Я саме хворів. Тієї ж ночі увійшов чернець до мене і каже мені: «Завтра освячується церква Печерська. Маєш бути там!» І лиш почув [те] - так і уздоровився. І ось я, згідно повеління вашого». Святитель же хотів знайти тих людей, котрі покликали їх, і тут раптом [почув] голос такий: «Щезнуть ті, хто досліджує досліджене!». Він же також звів руки до неба і каже: «Пресвята Богородице! Як [Ти] на Своє преставлення Апостолів із [усіх] кінців Всесвіту збрала в честь Свого поховання, так і нині на освячення Своєї церкви збрала намісників їхніх і наших служebníків!». І всі вжахнулися від таких чудес» [13, с. 26-27].

Через пів місяця митрополит Київський Іоан II спочив у Бозі. Про його поховання літописець нічого не повідомляє, зазначаючи його добрі та благочестиві якості.

ЛІТЕРАТУРА:

- Болховітінов Євгеній, митрополит. Вибрані праці з історії Києва / Є. Болховітінов / Упор., вст. ст. та додатки Тетяни Ананьєвої. – К.: Либідь, 1995. – 488 с.
- Булгакова В. Печать митрополита Іоанна із матеріалів Десятинної церкви і проблема атрибуції ранніх митрополичих моливдовулів / В. Булгакова // Церква Богородиці Десятинна в Києві. До 1000-ліття освячення / Колектив авторів. – К.: Видавництво «АртЕк», 1996. – С. 87-89.

- Голубинский Е. Е. История Русской Церкви / Е. Е. Голубинский / Т. 1. Период первый Киевский или домонгольский. Первая половина тома. – М., 1997. – 966 с.
- Збірник козацьких літописів: Густинський, Самійла Величка, Грабянки. – К.: Дніпро, 2006. – 976 с.
- Канонические ответы митрополита Иоанна II / Памятники древнерусского канонического права. Часть первая. Памятники XI – XV вв. // Русская историческая библиотека издаваемая археографической комиссией. – Т. 6. – СПб. 1880. – С. 1-20.
- Карпов А. Ю. Русская Церковь X – XIII. Биографический словарь / А. Ю. Карпов. – М.: Квадрига, 2016. – 472 с.
- Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця. Відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1989. – 592 с.
- Лотоцький О. Українські джерела церковного права / О. Лотоцький. – Варшава, 1931. – 320 с.
- Макарий Булгаков, митрополит. История Русской Церкви. Кн. 2. История Русской Церкви в период совершенной зависимости ее от Константинопольского патриарха (988-1240) / М. Булгаков. – М.: Издательство Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1995. – 704 с.
- Назаренко А. В. Иоанн II / А. В. Назаренко // Православная энциклопедия. – Т. XXIII. – М.: Церковно-научный центр «Православная энциклопедия». – С. 471-475.
- Никольский Н. К. Материалы для повременного списка русских писателей и их сочинений, X – XI вв. – СПб., 1906. – 612 с.
- Павлов А. С. Отрывки греческого текста канонических ответов русского митрополита Иоанна II / С. А. Павлов // Записки императорской Академии Наук. – 1873. – Т. 22. – С. 1-21.
- Патерик Києво-Печерський / Упорядкувала, адаптувала українською мовою, склала примітки та додатки Ірина Жиленько. Відп. редактор В. М. Колпакова. – К.: Видавничий дім «КМ Academia», 1998. – 348 с.
- Подскальски Г. Христианство и богословская литература в Киевской Руси (988-1237) / Перевод А. В. Назаренко, под ред. К. К. Акентьева. – Санкт-Петербург: Византороссика, 1996. – 572 с.
- Янин В. Л. Актовые печати Древней Руси X – XV вв. В 2-х томах. – Т. 1. Печати X – начала XIII в. / В. Янин. – М.: Издательство «Наука», 1970. – 326 с.

МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ ОЧОЛИВ ПАСХАЛЬНЕ БОГОСЛУЖІННЯ

боголюбивим пастирям, чесному чернецтву та всім православним вірним України. Під час відправи також лунала всеукраїнська молитва за припинення пошесті згубної (епідемії).

На завершення Пасхального богослужіння Блаженніший владика звершив освячення артоса (особливої великої просфори), а також Великодніх пасок і приношень. Цього ж дня Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній зустрів у Києво-Видубицькому Михайлівському монастирі столиці Благодатний вогонь з Єрусалиму. Вогонь було доставлено до Києва за сприяння авіакомпанії МАУ та посольства України в Ізраїлі.

Свята Православна Церква 19 квітня 2020 року відзначає найбільше та найвеличніше свято – Світле Христове Воскресіння. В Пасхальну ніч Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній очолив у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі урочисті богослужіння: полуночницю, хресний хід, Великодню ранню та Божественну літургію святителя Іоана Золотоустого. Предстоятелю помісної Української Православної Церкви співслужили намісник Золотоверхої обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всесечна братія монастиря та запрошене духовенство. Наприкінці ранньої архієпископ Агапіт зачитав Огласительне слово святителя Іоана Золотоустого у святу і велику неділю Пасхи. На Божественній літургії, після Євангелія, яке цього дня традиційно звучало різними мовами, Митрополит Епіфаній виголосив своє Пасхальне послання преосвященним архіпастирям,

МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ ЗВЕРШИВ РАННЮ З ЧИТАННЯМ ПОКАЯННОГО КАНОНУ ПРП. АНДРІЯ КРИТСЬКОГО

В середу ввечері п'ятої седмиці Великого посту, 1 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Ранню з читанням Великого покаянного канону преподобного Андрія Критського у кафедральному храмі помісної Української Православної Церкви – Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі міста Києва. Його Блаженству співслужили намісник обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всесечна братія монастиря та запрошене духовенство.

ПРЕДСТОЯТЕЛЬ ЗВЕРШИВ РАННЮ З ЧИТАННЯМ АКАФІСТА ПРЕСВЯТІЙ БОГОРОДИЦІ

В п'ятницю ввечері п'ятої седмиці Великого посту, 3 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній

звершив Ранню з читанням акафіста Пресвятій Богородиці у кафедральному храмі помісної Української Православної Церкви – Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі міста Києва. Його Блаженству співслужили намісник обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всесечна братія монастиря та запрошене духовенство.

У РУБАНІВСЬКОМУ – ПЕРШІ ЧЕНЦІ ТИХОГО СКИТА

1 квітня 2020 р. керуючий Дніпропетровською єпархією Високопреосвященніший архієпископ Симеон (Зінкевич) відвідав Свято-Покровський храм с. Рубанівське, де звершив перші чернечі постриги в обителі святого праведного Петра (Калнишевського) Багатостраждального насельників: протоієрея Володимира Дерев'янка, протоієрея Павла Тепіна та послушника Олександра Холода.

За древньою церковною традицією, під духовною опікою відомого старця отця Василя Пишного іноки тепер будуть мати імена: о. Володимир – Варлаам, на честь преподобного Варлаама, першого ігумена Києво-Печерського монастиря, пам'ять 2 грудня; о. Павло – на честь святого Полікарпа, архімандрита Печерського, пам'ять 6 серпня; послушника Олександра – на честь преподобного Онисима, затворника Печерського, пам'ять 17 жовтня. Після слів настанови архієпископа Симеона всі присутні побажали інокам Божого благословення на несення нелегкого ангельського служіння.

АНТИСЕПТИКИ, ВИГОТОВЛЕНІ З БЛАГОСЛОВЕННЯ ПРЕДСТОЯТЕЛЯ, ПЕРЕДАНО ДО ОДЕСЬКОЇ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ДЕПОЛЬ»

Керуючий Одеською єпархією єпископ Павло (Юристий) передав індивідуальні засоби захисту до Міжнародної благодійної організації «Деполь», що у місті Одесі.

Проектом виготовлення антисептиків опікується керівника відділу соціального служіння Київської Митрополії Православної Церкви України Роман Холодов.

ВСЕНІЧНЕ БДІННЯ НАПЕРЕДОДНІ П'ЯТОЇ НЕДІЛІ ВЕЛИКОГО ПОСТУ

4 квітня 2020 року, напередодні п'ятої неділі Великого посту, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Всенічне бдіння в кафедральному храмі Православної Церкви України – Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. З Його Блаженством молилися намісник монастиря архієпископ Вишгородський Агапіт, всесечна братія Золотоверхої обителі та запрошене духовенство.

БОЖЕСТВЕННА ЛІТУРГІЯ В П'ЯТУ НЕДІЛЮ ВЕЛИКОГО ПОСТУ

В п'яту неділю Великого посту, 5 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній очолив Божественну

літургію святителя Василя Великого у Свято-Михайлівському соборі міста Києва. Його Блаженству співслужили намісник Золотоверхої обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всесечна братія монастиря та запрошене духовенство. Після прочитання Євангелія, Предстоятель помісної Української Православної Церкви виголосив першосвятительське слово проповіді. Під час богослужіння лунала всеукраїнська молитва за припинення пошесті згубної (епідемії).

МИТРОПОЛИТ ДИМИТРІЙ ЗВЕРШИВ ЧИН ПОХОРОНУ ІВАНА ВАКАРЧУКА

5 квітня 2020 року митрополит Львівський і Сокальський Димитрій звершив у кафедральному Свято-Покровському соборі міста Львова чин похорону громадського діяча, колишнього міністра освіти України та ректор Львівського національного університету імені Івана Франка Івана Вакарчука.

ВІДБУЛАСЯ ЗУСТРІЧ БЛАЖЕННІЙШОГО МИТРОПОЛИТА ЕПІФАНІЯ З ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРОМ ЗЕЛЕНСЬКИМ

7 квітня 2020 року Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній вдруге за останні тижні зустрівся з Президентом України Володимиром Олександровичем Зеленським. Учасники зустрічі поділилися баченням шляхів подолання складних викликів, перед якими опинився весь світ і зокрема Україна. Президент розповів Предстоятелю Православної Церкви України про заходи, які вживаються державою, а Митрополит Епіфаній – про рішення

Церкви, ухвалені у зв'язку з пандемією та запровадженими карантинними обмеженнями. Володимир Зеленський відзначив важливість поєднання зусиль держави та релігійних спільнот, спрямованих на протистояння поширенню небезпечної хвороби. Сторони також обмінялися думками щодо необхідності забезпечити у великодній час як дотримання карантинних обмежень, так і звершення святкових богослужінь. «Молитви і богослужіння у ці дні мають відбутися, щоби залишаючись вдома, наші вірні могли долучитися до них через трансляції, щоби відчували – попри важкі обставини сьогодення величне свято прийшло до нас», – підкреслив Митрополит Епіфаній. Предстоятель ПЦУ також побажав главі держави Божої допомоги у добрих справах.

ПРЕДСТОЯТЕЛЬ ОЧОЛИВ БОГОСЛУЖІННЯ СВЯТА БЛАГОВІЩЕННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

7 квітня Православна Церква відзначає велике дванадцять свято – Благовіщення Пресвятої Богородиці. Для Видубицького монастиря це свято є ще й престольним, оскільки один із храмів обителі освячений на честь Благовіщення Пресвятої Богородиці. Благовіщенський храм знаходиться на другому поверсі Михайлівського собору. З нагоди свята, 7 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній очолив Божественну літургію у Благовіщенському храмі Києво-Видубицького Михайлівського монастиря. Напередодні, 6 квітня ввечері, Предстоятель помісної Української Православної Церкви звершив у цьому храмі Всенічне бдіння з літією.

ПРЕЗЕНТОВАНО ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ СЕРІАЛ «Я СВЯЩЕННИК»

На Ютуб-каналі Православної Церкви України незабаром вийде перша частина документального серіалу «Я священник», тизер якого вже доступний для перегляду. Серіал покликаний розповісти про життя та служіння священників помісної Української Православної Церкви з різних куточків нашої країни. Це історії людей, які поруч з нами: у святкові та радісні дні, у важкі та скорботні моменти. Це історії про незвичайних звичайних людей, які випромінюють світло надії та любові, розмови з якими сповнюють нас життєдайними силами, а відкритість та щирість яких допомагає нашій вірі ставати ще глибшою та міцнішою. Зйомки перших серій відбулися наприкінці літа – на початку осені минулого року. Цієї весни планувалося відзняти ще 4 історії, проте карантин вніс свої корективи і поставив цю роботу на паузу.

У цей непростий період духовна підтримка та світлі історії потрібні усім, як ніколи раніше, тож вирішено було не чекати, а розпочати показ серіалу вже найближчим часом. Наразі щотижня виходитиме по одній серії. Однак є сподівання, що проект вдасться показати повністю і саме таким, як він задумувався.

БОГОСЛУЖІННЯ У ЛАЗАРЕВУ СУБОТУ

У Лазареву суботу, 11 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній очолив Божественну літургію у Свято-Георгіївському соборі Києво-Видубицького Михайлівського монастиря. Предстоятелю помісної Української Православної Церкви співслужило духовенство обителі.

ВСЕНІЧНЕ БДІННЯ НАПЕРЕДОДНІ ВХОДУ ГОСПОДНЬОГО В ЄРУСАЛИМ

11 квітня 2020 року, напередодні свята Входу Господнього в Єрусалим, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній

звершив Всенічне бдіння в кафедральному храмі Православної Церкви України – Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. З Його блаженству співслужила всечесна братія обителі та запрошене духовенство. Наприкінці відправи Предстоятель помісної Української Православної Церкви окропив гілля верб

БОЖЕСТВЕННА ЛІТУРГІЯ В ДЕНЬ СВЯТА ВХОДУ ГОСПОДНЬОГО В ЄРУСАЛИМ

12 квітня 2020 року, в день свята Входу Господнього в Єрусалим, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній очолив Божественну літургію в кафедральному храмі Православної Церкви України – Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. Його Блаженству співслужила всечесна братія Золотоверхої обителі та запрошене духовенство. Після прочитання Євангелія Предстоятель помісної Української Православної Церкви виголосив першосвятительське слово проповіді.

МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ ЗВЕРШИВ БОГОСЛУЖІННЯ ВЕЛИКОГО ПОНЕДІЛКА

У Великий понеділок, 13 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Літургію Ранішеосвячених Дарів у приділі святої великомучениці Катерини Михайлівського Золотоверхого собору.

Предстоятелю помісної Української Православної Церкви співслужила всечесна братія Золотоверхої обителі та запрошене духовенство.

В МИХАЙЛІВСЬКОМУ ЗОЛОТОВЕРХОМУ МОНАСТІРІ ОСВЯТИЛИ 3000 ПАСОК ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ВОЇНІВ

13 квітня 2020 року у Свято-Михайлівському Золотоверхому монастирі освятили 3000 пасок для український військовослужбовців. Чин освячення звершив насельник Золотоверхої обителі архімандрит Лаврентій. «З молитвою передаємо побажання, щоби ці паски, які є символом найбільшого християнського святкування – Воскресіння Христового, наповнили серця радістю, а тілу додали фізичних сил, щоби достойно нести своє служіння», – зокрема сказав отець Лаврентій наприкінці відправи. Отож, завдяки сприянню благодійників, Великодні паски будуть відправлені у зону проведення операції Об'єднаних сил для українських воїнів-захисників Батьківщини.

БОГОСЛУЖІННЯ ВЕЛИКОГО ВІВТОРКА

У Великий вівторок, 14 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Літургію Ранішеосвячених Дарів у Преображенському храмі Києво-Видубицького Михайлівського монастиря. Предстоятелю помісної Української Православної Церкви співслужило духовенство обителі.

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ РОЗПОЧАЛО ВИГОТОВЛЕННЯ ЗАХИСНИХ ЕКРАНІВ ДЛЯ МЕДИКІВ

З благословіння Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Епіфанія Управління соціального служіння Київської Митрополії розпочало виготовлення у Видубицькому монастирі столиці захисних екранів для

медичних працівників. Перші щитки отримали медики Київської міської клінічної лікарні №10. Наступні передаватимуться в інші лікарні одразу після виготовлення. Проект, яким опікується керівника відділу Роман Холодов, потребує допомоги небайдужих для закупівля необхідних матеріалів.

ВІДБУЛАСЯ ЗУСТРІЧ ПРЕДСТОЯТЕЛЯ З ГОЛОВОЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

14 квітня 2020 року у Видубицькому монастирі відбулася зустріч Митрополита Київського і всієї України Епіфанія з головою Національної поліції України генералом поліції 3-го рангу Ігорем Клименком. У зустрічі також взяли участь радник Міністра внутрішніх справ Юрій Тандіт і заступник голови УЗЦЗ архієпископ Євстратій. Під час зустрічі учасники обмінялися думками щодо забезпечення релігійними організаціями умов карантину. Предстоятель Православної Церкви України підкреслив, що і він особисто, і Священний Синод, і архієреї та духовенство протягом останніх тижнів постійно звертаються до вірних з проханням дотримуватися умов карантину, а особливо на Великдень – долучатися до святкової молитви, залишаючись вдома. Генерал Ігор Клименко наголосив на важливості діалогу між Національною поліцією та Церквами і релігійними організаціями, щоби спільними зусиллями не допускати порушення приписів карантину. «Ми двічі проводили спілкування з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій, сьогодні буде ще одна

нарада, ми проводимо зустрічі з релігійними провідниками у столиці та на місцях, щоби попередити загрозу поширення хвороби через масові скупчення людей. На жаль не всі з розумінням поставилися до вироблених умов», – зазначив голова Національної поліції. У свою чергу Блаженніший Митрополит Епіфаній підкреслив важливість виконання приписів карантину всіма конфесіями, адже загроза поширення хвороби стосується усіх. На завершення Предстоятель ПЦУ побажав поліцейським доброго здоров'я та благословення Божого у виконанні важливого служіння – захисту порядку, життя і здоров'я людей.

МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ ЗВЕРШИВ БОГОСЛУЖІННЯ ВЕЛИКОЇ СЕРЕДИ

У Велику середу, 15 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Літургію Ранішеосвячених Дарів в кафедральному храмі Православної Церкви України – Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. Його Блаженству співслужила всечасна братія Золотоверхої обителі та запрошене духовенство.

МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ ПЕРЕДАВ ДИТЯЧІЙ ЛІКАРНІ АПАРАТ УЛЬТРАЗВУКОВОЇ ДІАГНОСТИКИ

15 квітня 2020 року Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній відвідав Київську міську дитячу клінічну лікарню №1.

Його Блаженство супроводжував настоятель храму Малої (Теплої) Софії протоієрей Петро Ландвирович. Предстоятель помісної Української Православної Церкви поспілкувався з головним лікарем Юрієм Кожарою та співробітниками медустанови і передав лікарні інноваційний апарат ультразвукової діагностики. «Ви робите надзвичайно важливу справу – рятуєте життя дітей. В цей непростий час ми маємо допомагати один одному, тож сподіваюся, що це обладнання принесе користь і сприятиме успішному лікуванню ваших маленьких пацієнтів», – зокрема сказав Блаженніший владика.

У ВЕЛИКИЙ ЧЕТВЕР МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ ЗВЕРШИВ ЛІТУРГІЮ СВТ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО

У четвер Страсного тижня Великого посту, 16 квітня 2020 року, Предстоятель помісної Української Православної Церкви звершив Божественну літургію святителя Василя Великого у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. Блаженнішому Митрополиту Київському і всієї України Епіфанію співслужили намісник Золотоверхої обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всечасна братія монастиря та запрошене духовенство.

МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ ЗУСТРІВСЯ З ПЕТРОМ ПОРОШЕНКОМ

Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній 16 квітня 2020 року зустрівся з п'ятим Президентом України, народним депутатом Петром Порошенком. Його Блаженство обмінявся з Петром Олексійовичем привітаннями з нагоди прийдешнього найвеличнішого православного свята – Світлого Христового Воскресіння. Окрім того, сторони обговорили актуальну релігійну та міжконфесійну ситуацію в Україні, а також ті виклики, з якими зіткнулися Церква, наша держава та увесь світ у зв'язку з пандемією небезпечної коронавірусної хвороби. На завершення спілкування Предстоятель помісної Української Православної Церкви побажав Петру Порошенку Божого благословіння на всі добрі справи.

ПРЕДСТОЯТЕЛЬ ОСВЯТИВ ВЕЛИКОДНІ ПРОДУКТОВІ НАБОРИ ДЛЯ ПОТРЕБУЮЧИХ

Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній 16 квітня 2020 року звершив у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі освячення Пасхальних продуктів наборів для потребуючих. З благословіння Предстоятеля ці Великодні приношення будуть передані будинкам для літніх людей і сім'ям з невиліковно хворими

дітьми, якими опікується Управління соціального служіння Київської Митрополії, людям з інвалідністю, постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи та тим, хто перебуває в обсервації. Окрім того, Митрополит Епіфаній направив фінансову допомогу Донецькій єпархії, яка гостро потребує сприяння для реалізації проєктів соціальної підтримки важко хворих, знедолених та вимушених переселенців. Ця Пасхальна ініціатива покликана у нелегкий час випробувань і обмежень принести святкову радість Світлого Христового Воскресіння тим, хто особливо має в цьому потребу.

РАННЯ З ЧИТАННЯМ 12-ТИ СТРАСНИХ ЄВАНГЕЛІЙ

Напередодні Великої п'ятниці, 16 квітня 2020 року ввечері, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Ранню із читанням дванадцяти Страсних Євангелій у Свято-Михайлівському Золотоверхому Соборі.

Предстоятелю помісної Української Православної Церкви співслужили намісник Золотоверхої обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всесечна братія монастиря та запрошене духовенство.

ВЕЧІРНЯ З ЧИНОМ ВІНОСУ ПЛАЩАНИЦІ

Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній 17 квітня 2020 року звершив у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі Велику вечірню з чином виносу Плащаниці. Його Блаженству співслужили намісник Золотоверхої обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всесечна братія монастиря та запрошене духовенство. За богослужінням Предстоятель помісної Української Православної Церкви виголосив першосвятительське слово перед святою Плащаницею.

ПРЕДСТОЯТЕЛЬ ЗВЕРШИВ РАННЮ З ЧИНОМ ПОХОВАННЯ ПЛАЩАНИЦІ

Увечері 17 квітня 2020 року, напередодні Великої суботи, Блаженніший Митрополит Київський

і всієї України Епіфаній звершив у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі Ранню з чином поховання Плащаниці. Предстоятелю помісної Української Православної Церкви співслужили намісник Золотоверхої обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всесечна братія монастиря та запрошене духовенство. Після великого славослів'я під час співу «Святий Боже...» священнослужителі на спомин про зішестя Ісуса Христа в пекло і перемогу Його над смертю винесли з храму Плащаницю.

Коли Плащаницю внесли до храму, то її піднесли до відчинених царських врат на знак того, що Спаситель нерозлучно перебуває з Богом Отцем і що Він Своїми стражданнями і смертю знову відкрив нам двері до раю. Після покладення Плащаниці на місце посередині храму було прочитано паремію з книги пророка Єзекиїля про воскресіння мертвих, а також Апостол, який навчає віруючих, що Ісус Христос – істинна Пасха, та Євангеліє, де розповідається, як первосвященники з дозволу Понтія Пилата поставили охорону біля гробу Господнього і приклали до каменя печать.

БОГОСЛУЖІННЯ ВЕЛИКОЇ СУБОТИ

У Велику суботу, 18 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній відслужив вечірню

з читанням 15-ти паремій (фрагментів із книг Старого Завіту) і Божественну літургію святителя Василя Великого у кафедральному храмі помісної Української Православної Церкви – Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. Його Блаженству співслужили намісник Золотоверхої обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всесечна братія монастиря та запрошене духовенство.

МИТРОПОЛИТ ЕПІФАНІЙ ОЧОЛИВ БОГОСЛУЖІННЯ З НАГОДИ СВІТЛОГО ХРИСТОВОГО ВОСКРЕСІННЯ

19 квітня 2020 року, в Пасхальну ніч, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній очолив у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі урочисті богослужіння. Детальніше на стор. 56.

ПРЕДСТОЯТЕЛЬ ЗУСТРІВ БЛАГОДАТНИЙ ВОГОНЬ З ЄРУСАЛИМУ

У світлий день Пасхи Христової, 19 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній зустрів у Києво-Видубицькому Михайлівському монастирі столиці Благодатний вогонь з Єрусалиму. Вогонь було доставлено до Києва за сприяння авіакомпанії МАУ та посольства України в Ізраїлі. Після отримання запаленої лампади

Предстоятель помісної Української Православної Церкви відповів на запитання журналістів.

БОГОСЛУЖІННЯ СВІТЛОГО ПОНЕДІЛКА

У Світлий понеділок, 20 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Божественну літургію святителя Іоана Золотоустого у Свято-Георгіївському соборі Києво-Видубицького Михайлівського монастиря. Предстоятелю помісної Української Православної Церкви співслужило духовенство обителі.

ВСЕНІЧНЕ БДІННЯ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ НЕДІЛІ ПІСЛЯ ПАСХИ

25 квітня 2020 року, напередодні другої неділі після Пасхи, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив

Всенічне бдіння в кафедральному храмі Православної Церкви України – Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. З Його Блаженством молилися намісник монастиря архієпископ Вишгородський Агапіт, всечесна братія Золотоверхої обителі та запрошене духовенство.

БОЖЕСТВЕННА ЛІТУРГІЯ У ДРУГУ НЕДІЛЮ ПІСЛЯ ПАСХИ

У другу неділю після Пасхи та день пам'яті святого апостола Фоми, 26 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Божественну літургію у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. Предстоятелю помісної Української православної Церкви співслужили намісник Золотоверхої обителі архієпископ Вишгородський Агапіт, всечесна братія монастиря та запрошене духовенство. Після прочитання Євангелія Його Блаженство виголосив першосвятительське слово проповіді. Під час богослужіння лунала всеукраїнська молитва за припинення пошесті згубної (епідемії) та підносилися прохання за упокоєння душ загиблих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

СТУДЕНТИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО БОГОСЛОВСЬКОГО ІНСТИТУТУ ПЦУ ВИГОТОВЛЯЮТЬ АНТИСЕПТИКИ

Впродовж карантину при Свято-Троїцькому соборі духовенство та студенти Івано-Франківського Богословського Інституту Православної Церкви України організували виготовлення антисептичних засобів. В перші дні було виготовлено понад 500 баночок, які пізніше були передані вірянам і духовенству єпархії.

ДУХОВЕНСТВО ЖИТОМИРСЬКОЇ ЄПАРХІЇ НАДАЄ ДОПОМОГУ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ПОЖЕЖ

Через масштабні пожежі на Житомирщині без домівок залишилися мешканці сіл Магдин та Личмани Овруцького району. За одну ніч люди втратили те, що було нажито важкою працею за все життя. 23 квітня 2020 року, спільними зусиллями, постраждалим з благословіння єпископа Житомирського і Овруцького Паїсія було передано 25 тон гуманітарного вантажу. Допомогу постраждалим надали за ініціативи

обласної влади, настоятеля храму Різдва Пресвятої Богородиці с. Романівка протоіерея Михайла Ільницького та місцевих волонтерів. До збору допомоги долучилися мешканці с. Романівка, с. Кошляки та волонтери с. Почуйки Попільнянського району.

БОГОСЛУЖІННЯ В ДЕНЬ РАДОНІЦІ

У вівторок другого тижня після Пасхи, який називається Радоницею, в Православній Церкві звершується особливе поминання померлих. Цього дня, 28 квітня 2020 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Божественну літургію у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. Його Блаженству співслужили намісник Золотоверхої

обителі архієпископ Вишгородський Агапіт та всечесна братія монастиря. Після літургії Предстоятель Православної Церкви України відслужив панахиду, під час якої підносилися молитви за упокоєння воїнів, які віддали своє життя за Україну, мирних жителів, що загинули від нашествия чужинців, тих, хто помер від наслідків Чорнобильської аварії і всіх від віку спочилих у вірі й надії на воскресіння.

ВІДБУЛАСЯ ТЕЛЕКОНФЕРЕНЦІЯ ПРЕДСТОЯТЕЛЯ ЦЕРКВИ З ПРОВОДОМ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ УКРАЇНЦІВ

28 квітня 2020 року відбулася телеконференція Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Епіфанія з керівництвом Світового конгресу українців. У спілкуванні взяли участь президент СКУ Павло Грод, перший віцепрезидент і голова комісії з релігійних питань Стефан Романів, виконавчий директор СКУ Марія Купріянова, директор Представництва СКУ в Україні Сергій Касянчук, заступник голови Управління зовнішніх церковних зв'язків ПЦУ архієпископ Євстратій. Під час розмови Предстоятель Православної Церкви України розповів про виклики, з якими довелося зіткнутися духовенству та вірним через пандемію і карантин, зазначивши, що ухвалення Священним Синодом відповідних церковних рішень допомогло захистити духовенство та вірних від швидкого поширення хвороби. Учасники розмови обмінялися думками щодо поточного стану державно-церковних та міжконфесійних відносин в Україні, утвердження Православної Церкви України як однієї з автокефальних Церков-Сестер, та домовилися продовжувати плідну співпрацю, яка встановилася між Світовим конгресом українців та Православною Церквою України.

УПОКОЇВСЯ ПРОТОІЄРЕЙ ПАВЛО КОЧКОДАН

У вівторок 31 березня 2020 р. о 22:00 у Львівській міській лікарні швидкої допомоги після тяжкої довготривалої хвороби та після причастя Святих Христових Таїн на 73-му році життя спочив у Бозі митрофорний протоієрей Павло Кочкодан, ключар Свято-Покровського кафедрального собору.

З жовтня 2019 р. і до кінця своїх днів отець Павло боровся з тяжким недугом – різкою формою цукрового діабету, який раптово вразив усі життєдайні органи тіла. Хворобу отець переносив мужньо, без нарікань, тільки жалкував за тим, що до кінця своїх днів не може стояти біля престолу Божого та звершувати Святу Літургію.

Павло Андрійович Кочкодан народився 10 серпня 1948 р. на Стрийщині у с. Великі Дідушичі в сім'ї селян. Батько: Кочкодан Андрій Онуфрійович; мати: Кочкодан Марія Дмитрівна. 1955 р. прийшов до 1-го класу Великодідушицької середньої школи, 11 класів якої закінчив в 1966 р. У 1967 і 1968 рр. працював екскурсоводом Моршинського екскурсбюро. Для того, щоб навчатися у семінарії, у 1969 р. приїхав до Горлівки на Донбас і був співаком церкви святого

Миколая Чудотворця. Того ж року вступив до Ленінградської Духовної Семінарії (тепер Санкт-Петербурзька Академія і Семінарія), яку закінчив 1972 р. У вересні 1972 р. вступив до Ленінградської Духовної Академії. 1973 р. через сімейні обставини переведений на заочний сектор Московської Духовної Академії, яку закінчив 1978 р. зі ступенем кандидата богослів'я. Повінчався з Сах Ганною Михайлівною 29 січня 1973 р. у Соборі св. Юра м. Львова.

22 квітня 1973 р. рукоположений в сан священника митрополитом Ленінградським і Новгородським Никодимом (Ротовим). 24 серпня 1973 р. митрополитом Львівським і Тернопільським Миколаєм (Юриком) призначений штатним священником Свято-Юрського кафедрального собору м. Львова. З жовтня 1977 р. прот. Павло Кочкодан виконує обов'язки єпархіального обласного благочинного, а 20 листопада 1989 р. призначається благочинним церков м. Львова. Прот. Павло Кочкодан ніс послух священника і ключара Свято-Юрського кафедрального собору м. Львова з 1973 по 1990 роки. 28 травня 1991 р. прот. Павло Кочкодан був призначений кліриком Свято-Покровського кафедрального собору і його ключарем. Ніс цей послух до останніх днів свого життя впродовж майже 30 років. Прот. Павло Кочкодан був викладачем Львівської Духовної Академії і Семінарії, а також Львівської академії внутрішніх справ.

Митрополит Київський і всієї України Епіфаній висловив співчуття з приводу смерті прот. Павла Кочкодана: «З глибоким сумом сприйняв звістку про упокоєння після тривалої важкої хвороби протоієрея Павла Кочкодана. Співслужителі та парафіяни пам'ятатимуть отця Павла як ревного священника перед престолом Божим, вірного сина Православної Церкви, глибокого проповідника, дбайливого духовного наставника та радника».

Поховали священника за його заповітом в рідному селі Великі Дідушичі на Стрийщині біля могил матері та батька. Митрополит Львівський і Сокальський Димитрій Рудюк, працівники Львівського єпархіального управління, клір та парафіяни кафедрального Свято-Покровського собору висловили співчуття їмості Ганні, сину Андрію, доньці Єлизаветі та усій родині покійного і запевняють у своїй постійній молитві за отця Павла.

УПОКОЇВСЯ ПРОТОІЄРЕЙ ЄВГЕН ЗАПЛЕТНЮК

26 квітня 2020 р. на 42-му році життя спочив у Господі клірик Тернопільської єпархії прот. Євген Заплетнюк. Помер священник не виходячи з коми у реанімації Тернопільської обласної клінічної психоневрологічної лікарні, де перебував з 22 квітня після важкого інсульту. Протоієрей Євген Заплетнюк народився 3 серпня 1978 р. в смт. Микулинці Тербовлянського району Тернопільської області. Кандидат богослів'я (2008), член Спілки християнських письменників України (2011). Автор численних публікацій у релігійних та світських виданнях. Після закінчення Київської Духовної Академії працював викладачем київських духовних шкіл, поєднував церковне служіння та науково-богословську роботу з працею у пресслужбі Патріархії УПЦ КП. Працював також редактором всеукраїнського двотижневика «Голос Православ'я» (до 2006 р.). З 29 вересня 2015 р. був штатним священником і ключарем кафедрального собору Святих рівноапостольних Костянтина та Єлени м. Тернополя. За роки пастирської діяльності прот. Євген Заплетнюк був удостоєний низки церковних нагород. Протоієрей Євген запам'ятеється всім як добрий, щирий та відданий служитель Церкви Христової.

УПОКОЇВСЯ ПРОТОІЄРЕЙ ІОАН МУДРЕЙКО

17 квітня 2020 р. на 34-му році життя після хвороби спочив священник Свято-Троїцького кафедрального собору м. Івано-Франківська митрофорний протоієрей Іоан Мудрейко. Іоан Васильович Мудрейко народився 24 березня 1986 р. в селі Увисла Гусятинського району Тернопільської області. Освіту отримав у Тернопільській духовній семінарії (2007) та в Івано-Франківському богословському інституті (2012 – магістр богослов'я).

7 вересня 2007 р. архієпископом (нині – митрополитом) Івано-Франківським і Галицьким Іоасафом (Василиківим) рукоположений у сан диякона. 4 грудня 2009 р. владика Іоасаф звержив над отцем Іоаном Мудрейком священничу хіротонію і призначив штатним кліриком кафедрального собору міста Івано-Франківська, де протоієрей Іоан ревно молився до останніх днів свого земного життя. Чин похорону священника звершив митрополит Іоасаф (Василиків) із соборним духовенством. Протоієрей Іоан Мудрейко був одружений, виховував дочку.

УПОКОЇВСЯ ПРОТОІЄРЕЙ
МИХАЙЛО ФРАДЧАК

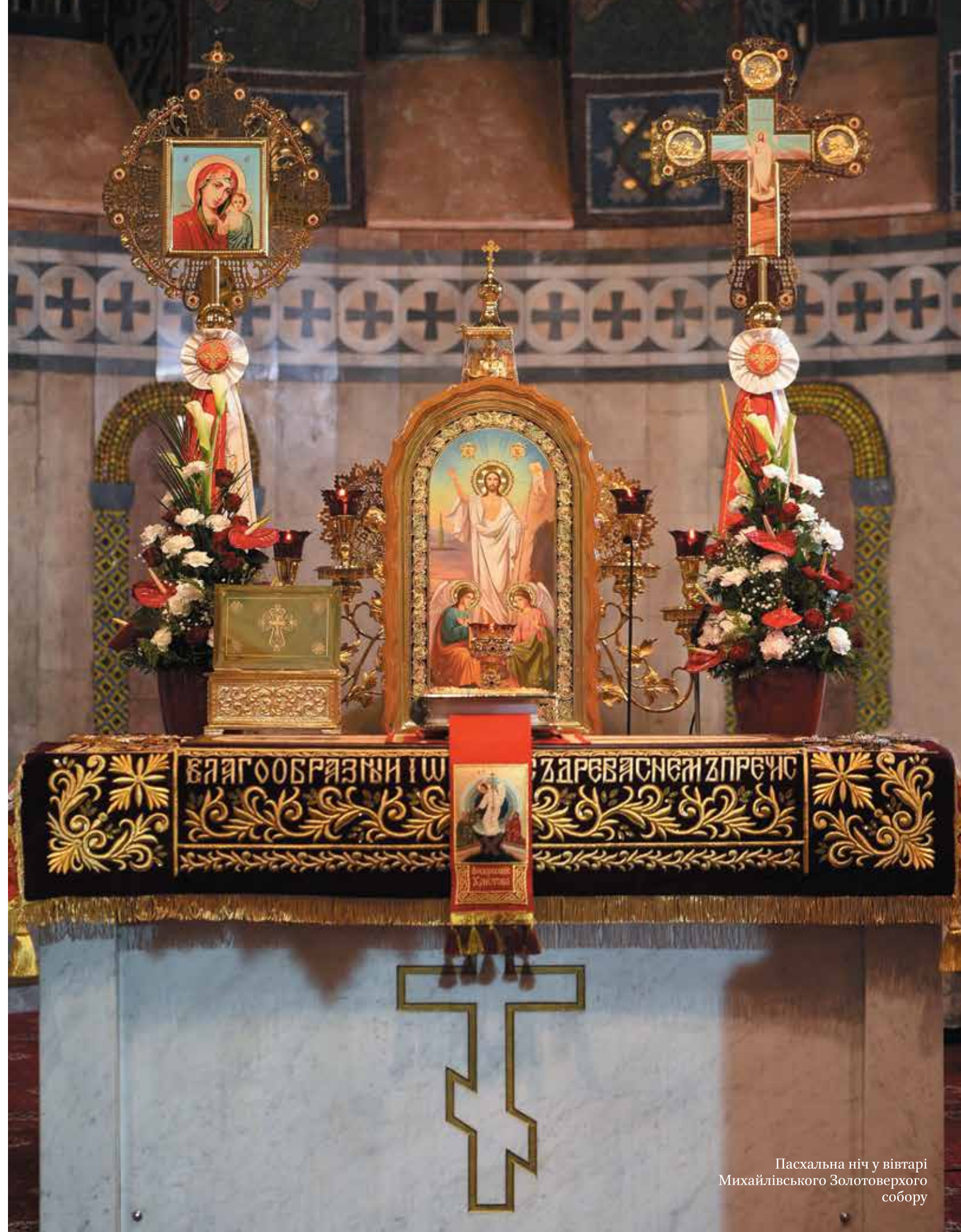
Після двотижневої коми, що стала наслідком обширного інсульту, 28 березня 2020 р. на 38-му році життя упокоївся протоієрей Михайло Фрадчак – клірик Київської єпархії, штатний священник Свято-Покровського храму м. Бровари. Чин похорону очолив настоятель храму прот. Михаїл Лесюк. Руслан (Михаїл) Михайлович Фрадчак народився 18 листопада 1982 р. в шахтарському містечку Червоноград, що на Львівщині, у сім'ї робітників. Там закінчив середню та музичну школу. Вищу освіту здобув у Київській духовній академії і семінарії, яку закінчив у 2004 р. 13 жовтня 2002 р. єпископом Переяслав-Хмельницьким, а сьогодні митрополитом Львівським і Сокальським Димитрієм (Рудюком) був рукоположений у сан диякона, а 3 жовтня 2003 р., прийняв священничу хіротонію з рук Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета (нині – Почесний Патріарх Філарет). У тому ж році був призначений штатним священником у Свято-покровській парафії м. Бровари. Ніс Боже слово солдатам у військовій частині, викладав Релігієзнавство в Університеті Третього віку. Був одружений, виховував двох синів.

УПОКОЇВСЯ ПРОТОІЄРЕЙ
АНДРІЙ ДУДА

10 квітня 2020 р., напередодні Лазаревої суботи, від інсульту на 44-му році життя раптово відійшов до Господа протоієрей Андрій Дуда, клірик Свято-Миколаївського храму міста Львова, капелан і волонтер. З 2015 р. прот. Андрій Дуда ревно ніс капеланське служіння у 80 бригаді десантно-штурмових військ, за що був відзначений державною нагородою – орденом «За заслуги» III ступеня.

З благословення митрополита Львівського і Сокальського Димитрія 12 квітня 2020 р. парастас у Свято-Миколаївському храмі над новоспочилим священником Андрієм Дудою очолив канцлер єпархії прот. Володимир Бачинський разом з ректором ЛПБА прот. Ярославом Ощудляком та духовенством м. Львова. Цього ж таки дня митрополит Димитрій разом з духовенством Львівсько-Сокальської та сусідніх єпархій звершив чин похорону над новоспочилим прот. Андрієм. Поховано священника разом з могилою матері Іванни Дуди на кладовищі смт. Брюховичі.

«НЕ БІЙСЯ ЇХ – ГОВОРИТЬ ГОСПОДЬ –
БО Я З ТОБОЮ, ЩОБ СПАСАТИ ТЕБЕ»
(Єр. 1, 8)

